

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ ANABİLİM DALI
LATİN DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

KLASİK EDEBİYATTA DOĞUM GÜNÜ ŞİİRLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Ebru Hacıoğlu

ANKARA - 2018

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ ANABİLİM DALI
LATİN DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

KLASİK EDEBİYATTA DOĞUM GÜNÜ ŞİİRLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Ebru Hacıoğlu

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Ümit Fafo TELATAR

ANKARA - 2018

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ESKİÇAĞ DİLLERİ VE KÜLTÜRLERİ ANABİLİM DALI
LATİN DİLİ VE EDEBİYATI BİLİM DALI

Ebru Hacıoğlu

KLASİK EDEBİYATTA DOĞUM GÜNÜ ŞİİRLERİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ümit Fafo TELATAR

Tez Jürisi Üyeleri

Adı ve Soyadı

İmzası

.....
.....
.....
.....
.....

Tez Sınavı Tarihi

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.

(...../...../2.....)

X

Ebru Hacıoğlu

.....

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	ii
GİRİŞ	1
1. ESKİ YUNAN VE ROMA EDEBİYATINDA DOĞUM GÜNÜ ŞİİRLERİ	3
1.1 ESKİ YUNAN EDEBİYATINDA DOĞUM GÜNÜ ŞİİRLERİ	8
1.2 DOĞUM GÜNÜ VE <i>DAIMON</i> İLİŞKİSİ.....	21
2. ROMA EDEBİYATINDA DOĞUM GÜNÜ ŞİİRLERİ	26
2.1 DOĞUM GÜNÜ KUTLAMASI	38
2.2. KUTLAMA RİTÜELLERİ	48
2.3 DOĞUM GÜNÜ VE <i>GENIUS</i> İLİŞKİSİ	65
2.4 DOĞUM GÜNÜ ŞİİRİ ÖRNEKLERİ	85
2.4.1 HAYATTA OLAN KİŞİNİN DOĞUM GÜNÜ ŞÖLENİ ÖRNEĞİ: PROPERTIUS, <i>ELEGIAE</i> , III.10. ŞİİRİ ÇEVİRİSİ VE YORUMU.....	85
2.4.2 ÖLMÜŞ BİRİNİN DOĞUM GÜNÜ ŞÖLENİ ÖRNEĞİ: STATIUS, <i>SILVAE</i> , II.7. ŞİİRİ ÇEVİRİSİ VE YORUMU	90
2.4.3 PROPERTIUS, <i>ELEGIAE</i> , III.10. ŞİİRİ İLE STATIUS, <i>SILVAE</i> , II.7. ŞİİRİ KIYASLAMASI	112
SONUÇ	114
ÖZET	115
ABSTRACT	116
KAYNAKÇA	117

ÖNSÖZ

Eski Yunan ve Roma toplumlarında doğum günü önemsenen bir olgudur. Bu nedenle doğum günü dizeleri, baştan sona bütünüyle bir şiir oluşturmasa da, *Genethliacon* dizeleri *tragedya*, *komedya*, *elegeia*, *satura*, *iambos*, *hymnos* dizelerinde kendine yer bulmuştur.

Genethliacon dizelerinin bu denli yaygın olmasının, doğumun soyun devamlılığıyla ilişkilendirilmesinden kaynaklandığı düşünülebilir. Dizelerde sadece kişinin övgüsüne değil ailesinin övgüsüne de yer verilmesi böyle bir yargıya varmamıza yol açmıştır.

Eski Yunan edebiyatında, klasik dönemde temelleri atılan doğum günü dizeleri Helenistik dönemde belirli kurallar çerçevesinde oluşturulmuş ardından Roma döneminde gelişmesini sürdürmüştür.

Bu çalışmada, Yunan ve Roma edebiyatındaki hem kişinin özeliyle ilgili doğum günleri hem de kamuya mal olmuş, sevilen kişilerin doğum günlerine ilişkin belirlenen dizeler filolojik açıdan incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Tez sürecimde toyluğumu hoş göyerek, eksiklerimi görmeme yardımcı olan en büyük destekçim değerli hocam Prof. Dr. Ümit Fafı Telatar'a, her aradığımda bıkmadan usanmadan sorunlarıma çözüm bulan, yol gösteren Öğr. Gör. Dr. Rukiye Öztürk'e, yönlendirmeleriyle tezime ışık olan Arş. Gör. Dr. Ayşe Sönmez'e ve Dr. Onur Eylül Kara'ya, bitmek bilmeyen öğrencilik sürecimde anlayışla destek veren sevgili eşim Hakkı Hacıoğlu'na, kızım Fatma Miray'a ve aileme sonsuz sevgi, saygı ve teşekkürlerimi sunarım.

GİRİŞ

Eski Çağ'da, doğum günü Eski Yunan ve Roma'da önemsenen bir olgu olmuştur. Yunan edebiyatında *tragedya* şairlerinden Helenistik dönem şairlerine, Roma edebiyatında ise *komedya* şairi Plautus'tan itibaren geç dönem imparatorluk çağına kadar ozanlar şiirlerinde bu temayı sıklıkla kullanmışlardır. Ya baştan sona doğum günü şiirleri yazmış ya da herhangi bir konuda yazılmış şiirlerin içerisinde doğum gününe ilişkin dizelere yer vermişlerdir.

Eski Yunan ve Roma edebiyatlarında doğum günü olgusunun, bu toplumların gerek kültürel gerek sosyal yaşamlarında nasıl bir yer tuttuğunun incelendiği bu çalışmada, ilk bölümde her iki edebiyatta doğum günü şiirleri üzerine genel bir bilgi verildikten sonra Eski Yunan'da doğum gününün ne denli önemsendiği, ozanların bu konuyu nasıl ele aldıkları şairlerden alıntılanmış dizelerden yola çıkılarak incelenmiş, sonra *Daimon*'un doğum günüyle olan bağlantısı ve işlevi yine alıntılarla birlikte ele alınmıştır.

İkinci bölümde Roma edebiyatında doğum günü temasının şiirlerde ve düz yazıda nasıl işlendiği, kimlerin doğum günleri için davetler düzenlendiği alıntılarla açıklanmaya çalışılmıştır. Düzenlenen şöenlerin nitelikleri ve doğum gününde yerine getirilmesi istenen birtakım ritüeller aktarılmış, dizelerden alıntılarla örneklendirilmiştir. Ardından, *Genius*un doğum günüyle olan ilişkisi ve bu şöenlerde *Genius*un nasıl onurlandırıldığına dair bilgilere değinilmiştir.

Çalışmanın son bölümünde ise, çalışmada anlatılanların bir bütün olarak sunulması amacıyla Roma edebiyatında baştan sona doğum günü temasını işleyen iki şiir örnek olarak verilmiştir. Bu şiirlerden ilki hayatta olan birinin, diğeri ölmüş birinin onuruna yazılmıştır. Her iki şiir de filolojik açıdan incelenerek yorumlanmış ardından doğum günü şiiri yazımında dikkat edilmesi gereken hususlar göz önüne alınarak bu iki şiir arasında kıyaslama yapılmıştır.

Tez çalışmamda faydalandığım Propertius'un III.10. şiirinin çevirisi Prof. Dr. Gül Özaktürk'e, *Birthday Rituals: Friends and Patrons in Roman Poetry and Cult* adlı makalenin çevirisi Eylül Çetinbaş'a aittir. Ayrıca Latin dilini bilenlerce karşılaştırma olanağı olması açısından şiirlerin Latincesi de çevirisinden önce verilmiştir.

1. ESKİ YUNAN VE ROMA EDEBİYATINDA DOĞUM GÜNÜ ŞİİRLERİ

Eski Yunan ve Roma toplumlarında, doğum günü önemsenen bir kavram olduğu için doğum günü teması kullanımı özellikle şiir türünde oldukça yaygındır. Eski Yunan'da bir şiirle kişinin doğum gününü anma töreni *γενέθλιος ἡμέρα, γενέθλιον ἡμῶν* ifadeleriyle karşılanmıştır.¹ Doğum günü şiirleri için en yaygın ve temel tanım olan *Γενεθλιακόν μέλος*² ifadesi ise genellikle müzik eşliğinde okunan doğum günü şiiri anlamına gelmektedir. Doğum günü şiirine müziğin dahil edilmesi Eski Yunan edebiyatına özgü bir durumdur, Roma edebiyatında böyle bir şeyle karşılaşmıyoruz. Doğum günü için yapılan sunular *τὰ γενέθλια ἐστιᾶν* ifadesiyle verilmektedir.³ Roma edebiyatında ise doğum günü için kullanılan sözcük *natalis dies*'tir. Edebi bir tür olarak doğum günü şiiri için kullanılan sözcük *Genethliacon*'dur. Doğum günü olan kişi için iyi dileklerini sunma ifadesi çoğunlukla *vota* sözcüğü ile karşılanmıştır.

Eski Yunan'da doğum günü şiirleri, önceleri çocukların, Helenistik Çağ'da kralların ve büyük şahsiyetlerin doğum günü kutlamalarına ilişkin öğeler içerir; Roma döneminde ise kişinin kendi doğum gününün yanı sıra aile üyelerinin, arkadaşlarının, mesenlerin ve imparatorların doğum günü kutlamaları için yazılmıştır. Ayrıca ilk

¹ *An International Quarterly of Religion, Culture and Education*'dan alıntı. *Der neue Pauly Enzyklopädie der Antike. Das klassische Altertum und seine Rezeptionsgeschichte*, Hubert Cancik, Helmuth Schneider (Hrsg.), J. B. Metzler, Stuttgart 1996-2010, B. 4, pp. 913-914.

² *μέλος* müzik eşliğinde söylenen şarkı ya da şiir.

³ *H. W. Auden's Greek Phrase Book*, 1963. p.44.

örneklerine Cicero’da rastladığımız, tapınakların ve kentlerin kuruluş günleri de sanki bir doğum günü kutlaması yapılmış gibi şenliklerle kutlanmıştır. Erken İmparatorluk döneminde ise geçmişte görev yapmış imparatorların ve ailelerinin doğum günleri için *Natales Imperii*⁴ adı altında törenler düzenlenmiştir.

Doğum günü şiirlerinde, Eski Yunan’da doğumla ilişkilendirilen tanrı *Daimon* iken, Roma’da *Genius*’un adı sık sık geçmektedir. Yunan’da *Daimon* sadece kişilerin doğum günleriyle bağdaştırılmıştır. Roma’da *Genius* ise sadece doğum olgusunda karşımıza çıkmaz, Romalı güçlü gördüğü tüm varlıkların ya da oluşumların *Genius*’u olduğuna inanırdı. Bu nedenle Romalı için bir çocuğun doğumu ya da bir tapınağın kuruluşu aynı kutsallıkta idi. Doğum ya da kuruluş günleri *Genius*’u onurlandırmakta en iyi araç olarak görülmekteydi.

Eski Yunan edebiyatında Roma edebiyatına kıyasla doğum günü şiirinin örnekleri azdır. Bu da bizde Yunanların, doğum günlerini Romalılar kadar önemsemedikleri düşüncesini uyandırır. Hatta Emanuele Cesareo tarafından 1929’da kaleme alınan kitapta, doğum günü şiirleri Roma’ya özgü bir edebi tür olarak sınıflandırılmıştır.⁵ Çoğunlukla doğum günü olan kişiye hediye edilmek üzere yazılan bu şiirleri Van Dam; konusu doğum gününün kendisi olan gerçek doğum günü şiirleri, doğum günü hediyesinin odak noktası olduğu, hediyein sunuluşunu anlatanlar ve sadece iyi dileklerden ibaret olan şiirler olarak üçe ayırır.⁶

⁴ İmparator doğum günleri.

⁵ Classical Antiquity’den alıntı. E. Cesareo, *II Carme Natalizio Nella Poesia Latina* Palermo, 1929.

⁶ Van Dam H.-J., *P. Papinius Statius, Silvae Book II: A Commentary* s.159.

Hem Rhetor Menander⁷ hem Halikarnasos'lu Dionysios⁸ bu türe çok önem vermiştir. Her ikisi de *Genethliacon* türünün nasıl yazılması gerektiği konusunda bizi aydınlatmıştır. Rhetor Menander'den edindiğimiz bilgilere göre, şair doğulan günün övgüsüyle başlar dizelerine ve günün önemini vurgulayacak abartılı övgülerle devam eder.

Şayet doğum günü olan kişi özel bir zamanda yani kutsal bir ay ya da bayramda doğmuşsa günün gereğine uygun biçimde övülür. Eğer kişi sıradan bir günde doğmuşsa o zaman doğum günü, mevsim özellikleri temel alınarak övülür. Menander anlatılarına, ailenin, soyun övgüsüne geçildiğini belirterek devam eder. Ailesinin övgüsünün ardından kişinin doğumu, eğitimi, yaptığı ya da yapacağı işler ve başarılarının övülmesi gereğini vurgular.

Dionysios anlatılarında da günün övgüsüne ilişkin benzer ifadeler vardır. Dionysios, doğum günü şiirinin olmazsa olmaz üç niteliğinden söz eder: konuşma, doğum günü dilekleri ve övgü. Dionysios'a göre doğum günü şiiri kişinin, ailesinin, vatanının övgüsüyle başlayıp fiziksel ve ruhsal niteliklerinin övgüsüyle devam etmelidir.⁹ Anlaşıldığı üzere övgü, doğum günü şiirine hâkim, önemli bir unsurdur. Şiirler övgünün ardından iyi bir gelecek ve uzun bir ömür için dualarla bitirilmelidir. Rhetor Menander'in çok önemli bulduğu şiirin ikinci unsuru kıyaslamadan Dionysios hiç söz etmez.

⁷ İ.S. 3. Yy'da yaşamış Yunanlı retorikçi.

⁸ İ.Ö. 60- İ.S.7 arası yaşamış Yunanlı retorikçi ve filozof.

⁹ Hornblower, S., Spawforth, A., *The Oxford Classical Dictionary*, Oxford University Press, 2012, s.169.

Rhetor Menander şiirlerde kıyaslamanın ardından doğum gününün ne mutlu bir gün olduğunun belirtilmesi, annenin doğum sancısının gelişiyle doğumun mutlu bir şekilde sonlandığının özellikle söylenmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca doğum günü şiirlerinde abartılı ve süslü sözlerle kişinin doğumunu, karakterini ve ailesini övdükten sonra kişinin yaptığı işleri anlatmanın uygun olduğunu belirtmektedir. Ancak çok genç birinin doğum günü ise ve henüz başardığı bir iş yoksa övgü dolu sözlerle geleceğiyle ilgili tahminde bulunulması gerektiği de Rhetor Menander'in anlatıları arasında yer alır. Kişinin eğitim hayatında çok başarılı olacağı, zirveye ulaşacağı, ilerde kentlere cömert yardımlarda bulunacağı, yarışmalar organize edeceği, şölenler, bayramlar, festivaller düzenleyeceği gibi çeşitli tahminlerle kişinin övülmesini önerir. Her iki yazarın da kimi özellikleri hakkında bilgi verdiği doğum günü şiirlerinde fazla ayrıntı olmasa da kendine özgü nitelikler barındırmaktadır.

Doğum günü dizeleri, Eski Yunan'da Aiskhylos'un ve Euripides'in *tragedyalarında*, Helenistik dönemde Kallimakhos'un *hymnos* ve *iamboslarında*, Roma döneminde ise Plautus'tan itibaren *komedya*, *elegeia*, *epigramma* ve *satura* türlerinde kendine yer edinmiştir. *Elegeia* türünün şairleri şiirlerinde doğum günü temasını, öncüllerinin bu türün özgünlüğüne yönelik iddialarını sorgulamayı değerli bir araştırma olarak gördükleri için kullanmışlardır.¹⁰ Özellikle Tibullus¹¹ doğum günü temasını diğer şairlerden daha sık kullanır. Ayrıca *satura* şairleri de şiirlerinde, zaman zaman Persius¹²

¹⁰ Bowerman, H. C., *The Birthday as A Commonplace of Roman Elegy*. The Classical Journal, Vol.12/No.5, p.310-318, 1917.

¹¹ İ.Ö.55-19 tarihleri arası yaşamış Romalı şair.

¹² İ.S.4-24 tarihleri arası yaşamış Romalı şair.

gibi tüm şiirin başlangıç noktası olarak ya da Iuvenalis'in¹³ yaptığı gibi laf arasında atıfta bulunarak doğum günü temasını kullanmışlardır. Bu şiirler, her iki toplumda da doğum günü onuruna düzenlenen kutlamalar, ziyafetler, hediyeler, kutlama ritüelleri hakkında bilgi verir niteliktedir.

¹³ İ.S.60-140 tarihleri arası yaşamış Romalı şair.

1.1 ESKİ YUNAN EDEBİYATINDA DOĞUM GÜNÜ ŞİİRLERİ

Eski Yunan'da, belki doğum günlerinin senelik şölenlerinin de yapılmamasının etkisiyle, bu tür şiirlerin fazla olmadığını görüyoruz. Her yıl yinelenen doğum günü şölenlerinden ziyade, Yunanlar bir bebeğin doğum anını daha önemli buluyorlardı. Ya da Olympos tanrılarıyla ilişkilendirdikleri bazı günleri ayın belirli zamanlarında kutluyorlardı. Eski Yunan'da bir çocuğun doğum günü, çocuğun doğumunun ardından gerçekleşen *Amphidromia*¹⁴ törenleriyle benzerlik göstermekteydi. İ.Ö. 5. Yy.'da yaşamış, *tragedya* yazarı Atina'lı Phrynikhos ise bu anma tören ya da şölenlerinden *Genesisia* olarak bahseder ve bu günde birtakım sunular yapıldığını ifade eder:

Phrynikos, Γενέσια οὐκ ὀρθῶς τίθεται ἐπὶ τῆς γενεθλίου ἡμέρας• Γενέσια γὰρ Ἀθήνησιν ἑορτή. λέγειν οὖν δεῖ τὰς γενεθλίους ἡμέρας ἢ γενέθλια.

(*Eklogai*, 75.1-3)

Genesisia, tam olarak doğum günü üzerine bir konuşma değildir. Atinalılar arasında *Genesisia* bir festivaldir. Onu doğum ya da doğum günü sunularının yapıldığı gün olarak adlandırmak daha iyi.

Doğum günü şiirlerinin Klasik Çağdaki ilk örnekleri Phrynikos, Aiskhylos ve Euripides'in *tragedya* dizelerinde karşımıza çıkmaktadır.¹⁵ *Tragedya*

¹⁴ τὰ Ἀμφιδρόμια, Eski Yunan'da çocuğun doğumundan bir hafta sonra, çocuğa isim verilirken aile arasında kutlanan bir şölen.

¹⁵ Latacz, J., *Antik Yunan Tragedyaları, Tüm Oyunlar, Tarihçe-İnceleme-Yorum*, (çev.) Onay, Y., Mitos Boyut Yayınları, 2006.

şairlerinin doğum gününü önemsemesi, çocuğa doğar doğmaz güçlü bir kimlik kazandırmak istemelerine ya da tanrı soyundan geliyorsa tanrısallığının vurgulanmasına bağlanabilir. Bu dizelerden, yeni doğmuş bir bebek için tanrıya sunuda buldukları ya da çocuk için doğum günü hediyesi verme adetleri bulunduğunu anlayabiliriz. Ayrıca Aiskhylos'un dizeleri doğum gününün dinsel nitelikli olduğu izlenimi yaratır:

ἐν δὲ τῷ τρίτῳ

λάχει, θελούσης, οὐδὲ πρὸς βίαν τινός,

Τιτανὶς ἄλλη παῖς Χθονὸς καθέζετο,

Φοίβη: δίδωσι δ' ἡ γενέθλιον δόσιν

Φοίβη: τὸ Φοίβης δ' ὄνομ' ἔχει παρώνυμον.

(Εὐμενίδες, (Eumenidler), VII.4-8)

Hiçbir zorlama olmaksızın, Themis'in kendi isteğiyle,

Üçüncü olarak, toprak ana Gaia'nın öteki kızı, dişi Titan Phoibe

Baş olmuş bu tapınağa. Phoibe de o sırada yeni doğmuş Apollon'a

Armağan etmiş; ki Phoibos ön adını buradan almıştır Apollon.

Tragedya şairi Euripides'in *Ion* adlı eserinde ise çocuğun doğumunun tanrıdan geldiğine inandıklarına, bunun için bir şölen düzenlediklerine ve dinsel niteliğinden ötürü tanrılara sunuda bulduklarına ilişkin ifadeler vardır. Ayrıca tragedya şairlerinin anlatımlarından anlaşıldığı üzere tanrıların doğum günü şölenlerine katılmasının mitolojik öğelerle harmanlandığının, tanrıların halka örnek gösterilmesinin ise dizelerde retorik öğelerin önemsendiğinin göstergesidir:

ἐπεὶ θεοῦ μαντεῖον ᾗχετ' ἐκλιπὼν
πόσις Κρεούσης, παῖδα τὸν καινὸν λαβὼν
πρὸς δεῖπνα θυσίας θ' ἅς θεοῖς ὠπλίζετο,
Ξοῦθος μὲν ᾗχετ' ἔνθα πῦρ πηδᾷ θεοῦ
βακχεῖον, ὡς σφαγαῖσι Διονύσου πέτρας
δέυσειε δισσὰς παιδὸς ἀντ' ὀπηρίων,
λέξας: Σὺ μὲν νῦν, τέκνον, ἀμφήρεις μένων
σκηναῖς ἀνίστη τεκτόνων μοχθήμασι.
θθύσας δὲ Γενέταις Θεοῖσιν ἦν μακρὸν χρόνον
μένω, παροῦσι δαῖτες ἔστωσαν φίλοις.

(Ion, 1122-1130)

Kreusa'nın kocası tanrının kehanette bulunduğu tapınaktan ayrılırken, Yeni doğmuş oğlunu da yanında şölene aldı, tanrı için sunu hazırlıyordu. Daha sonra Ksuthos, Dionysos'un her iki kayasını da kurban kaniyla ıslatmak için Bacchus'ün ateşi üzerinden atlanan yere gitti. Oğlunu gördüğü için şükranlarını sunarak şöyle dedi: “Sen, oğlum, burada kal ve bir çadır kur, bir marangoz gibi çaba sarf ederek her iki yanını tak. Doğum tanrılarına sunuda bulunmam uzun zaman alırsa, burada bulunan dostlar için ziyafet ver.”

Yukarıdaki dizelerde *ὀπήρια* kelimesi çocuğun doğumuna bir nevi şükür için verilen hediyeleri ifade etmektedir. Eski Yunan'da doğum ile ilgili kullanılan bir diğer kelime *γενέθλια*'dır. Bu kelime ise hem çocuğun doğumu için tanrılara sunuda bulunma hem de çocuğa hediye verme anlamında kullanılmaktadır:

παῦσαι λόγων τῶνδ', εὐτυχεῖν δ' ἐπίστασο:

θέλω γὰρ οὐ̄πέρ σ' ἠϋ̄ρον ἄρξασθαι, τέκνον,
κοινῆς τραπέζης, δαῖτα πρὸς κοινὴν πεσών,
θῶσαι θ' ἄ σου πρὶν γενέθλι' οὐκ ἐθύσαμεν.

(Ion, 650-653)

Bu sözleri bırak, nasıl başarılı olacağını öğren:

Sana kavuştuğum yerde halka açık bir masayla,

Ziyafet şöleni sunarak ve doğumunda yapmadığım sunuları

Yerine getirmekle başlamak istiyorum.

φροῦδος δ' — ἴν' εἰδῆς πάντα τὰπ' ἐμοῦ, γέρον —
παιδὸς προθύσων ζένια καὶ γενέθλια
σκηνὰς ἐς ἱερὰς τῆσδε λαθραίως πόσις,
κοινὴν ζυνάψων δαῖτα παιδὶ τῶ νέῳ.

(Ion, 804-807)

Kocası ondan gizli- bu yüzden her şeyi bu ihtiyardan öğrenebilirsiniz-

Yeni doğmuş oğlu için şölen düzenlemek, doğumu için sunularda

bulunmak ve halka açık bir ziyafet vermek için

Kutsal çadıra gitmişti.

Doğumla ilişkilendirilmiş bu iki kelimenin kullanımının dışında bu dizeler doğumun kutsallığını vurgulaması bakımından da önemlidir. Bir çocuğun doğum anında gerçekleştirilen bu sunu, hediye ve ziyafetler dışında Yunan'da her yıl düzenli olarak

doğum günlerinin aile ve arkadaşlarla şölenler eşliğinde kutlandığına dair kesin bir kanıt bulunmamaktadır.¹⁶

Helenistik Çağ'da ise dönemin önemli ve önde gelen şairlerinden Kallimakhos'un¹⁷ da *hymnos* ve *iambos*larında doğum günü temalı şiirlere yer verdiğini görüyoruz. Sanatsal bir anlatım için Kallimakhos da bu şiirleri mitolojik öğelerle harmanlama geleneğini sürdürmüştür. Yine Helenistik dönemde doğum günü şiirlerine ezginin dahil edilmesi, bu şiirlere hareket katarak şölenlere eğlence boyutu kazandırmıştır.

κοῦρα σὺ δὲ προτέρω περ, ἔτι τριέτηρος ἐοῦσα,
εὗτ' ἔμολεν Λητώ σε μετ' ἀγκαλίδεσσι φέρουσα,
Ἥφαίστου καλέοντος ὅπως ὀπτήρια δοίη,
Βρόντεώ σε στιβαροῖσιν ἐφρυσσαμένου γονάτεσσι,
στήθεος ἐκ μεγάλου λασίης ἐδράζαιο χαίτης,
ᾧλοψας δὲ βίηφι:

(εἰς Ἄρτεμιν, (*Artemis onuruna ilahi*) 72-77)

Ama sen, Maiden, daha üç yaşındayken,
Sana doğum hediyesi veren Hephaistos'un buyruğuyla,
Leto seni kollarında taşıyarak geldiğinde

¹⁶ Hornblower, S., Spawforth, A., *The Oxford Classical Dictionary*, Oxford University Press, s.169, 2012.

¹⁷ İ.Ö. 310-235 arası yaşamış gramerci ve şair. Mineur, W.H., *Hymn to Callimachus: Introduction and Commentary*, 1984.

Brontes seni dizlerinin üzerine koymuştu

Sen ise onun kabarmış göğsündeki kılları tüm gücünle yolmuştun.

Yukarıdaki dizelerde Kallimakhos¹⁸ üç yaşındaki bir çocuğa hediye verilmesini anlatıyor. Bu tür hediyelere *όπτήρια* deniyor. Bu kelime esasında “damadın geline duvağını açarken verdiği hediye” anlamında kullanılmaktadır. Ancak her ne kadar düğünle ilişkilendirilmiş olsa da bebeğin babası tarafından ilk görüldüğü an verilen hediyeler de aynı kelimeyle ifade edilmiştir. Yukarıdaki iki şiir de ailesi için soyun sürdürülmesi bakımından bebeğin doğum anının ve bebek için sunulan doğum hediyesinin ne denli önemsendiğini gözler önüne sermektedir.

Kallimakhos elimize sadece fragmanları geçen 12. *iambosunu*¹⁹, kızının doğumunu kutlayan bir baba için yazmıştır. Kızını kucağına almanın mutluluğunu

¹⁸ M.Ö. 310-240 yılları arasında yaşamış olan Kyrene’li şair. *Genethliacon* türünün öncülü kabul edilir.

¹⁹ *Kallimakhos, Fr. 163 [202 PF]: Ἀρτεμι Κρηταίων Ἀμνισοῦ πέδον ἢ τεΔικτ [τιμίη.*

[ήσετον.[

] στηλ .[

. [...] γάρ [...] . αίνοι πόλεις] κουμο[...]. . όύραβλέπει

....]. μες ώ κά[λ]λιστα νήθουσαι μυ[] ουρειησι. [...] .. χθονός

..] θε τ ’ο ύ χ ὄ μ ή ν ’ά [

καί θέμν και πα [

τωνδ’αναξ. υδ’οι [...]. [.]ουσ[

φauλ...β ..[.]ι.ναποι..[.]...ους εστιν οικ [...]. ι ... άμευδέα λέγων

yaşayan babanın kızı için bir şölen düzenlediği, şölende bir doğum ateşi yakıldığı ve bu ateş etrafında eğlenildiğine dair ifadeler vardır. Şölene katılan misafirler ise babanın sevincine ortak olmaktadır. Çocuğun doğumunun kutlandığı *Amphidromia* şölenleri şiirler eşliğinde gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Böylece doğum günü şölenlerinde şiir okuma geleneği başlamış olur. Çocuğun doğumundan sonraki yedinci gün ayrıca önemliydi²⁰ çünkü Apollon'un çocuğun koruyucusu olduğuna inanıyorlardı. Bu bağlamda bu geleneklerin tanrılara dayandığını anlıyoruz. Yukarıdaki dizelerde şair, “Ey Musa, yeni doğmuş bir bebek için şarkı söyleyeceğim.” der (*ἀείσομαι Μούσα τη μικκή*). Erken dönem Yunan Edebiyatı ya da Helenistik dönem edebiyatında doğum günü şarkısının bir tür olarak tanımlanmasına rastlanmaz. Başka bir tür de İskenderiye’li

και τάφο\ν το]νΚ[ρ]ήτα γινοώσκεινκενόν φησί και πατρω[ο]ν ού κτεινει Δια-
τοϋνεκ'άντήσ[αιτε] πρηείαι, θεαι, τησδ'έτησ'εύχη[σ', έγ]ω δ'άεισομαι
Μούσατβμικκβτιτε..ηναιμελ[^νζ'κ'ον[...]υ[.]α τήν γενεθλιην
έβδόμην Ηρ[η] θ[υγ]ατροσ ήμέρην
η[...]. [.] τις παι . [. καλλστη δόσει π . [..]. α τιμήσει τ[...] ερο.
[Ζευσ πατήρ ού φασ [....].. [.
πολλά τεχνήεντα ποικ[λ]α γλ[υφνί
παιχν[ια] Τριτωνισήνεικενκόρ[
πολλά καιΆπίου πυλωρός άύχένο[ς
εκ τε της [] . [] ης άλός [..]

²⁰ Mitoloji’de Apollon’un doğumu sırasında kutsal kabul edilen kuğular, ayın yedinci günü olması sebebiyle adanın üzerinde uçarak yedi tur atmıştır. Bu sebeple bebeğin doğumunun yedinci günü düzenlenen *Amphidromia* şenlikleri gelenek halini almıştır.

Leonides²¹ tarafından ortaya koyulur. Leonides, bu türe biçimsel bir düzenleme getirerek eşit sayıda heceden oluşan bir doğum günü şiiri yazar. Başlangıçta çocuğun doğumu için yazılan doğum günü şiirlerinin yanı sıra, bu yeni yazılan şiirlerle birlikte hedef kitle değişmiş ve bu tür şiirler toplumun önde gelenleri için yazılır olmuştur. Böylece sadece bir bebeğin dünyaya gelişini yani yeni bir yaşamı değil, tanınmış bir kişinin doğum yıl dönümünü de kutlama fırsatı doğmuş olur.

Doğum günleri yönetici kültürleri ve geleneklerden ayrı düşünülemezdi. Helenistik Çağ'da ise özellikle Krallar ve önemli şahsiyetlerin doğum günleri daha çok göze çarpar. Bunun en iyi örneği Rosette taşı üzerinde bulunandır: "Mısır rahiplerinin dinsel törenleri yaptığı yerde Kralın doğum günü şöleni düzenlenmiştir."²²

Demek oluyor ki Yunan'da krallar kutsal erdemlere sahip kişiler olarak düşünülüp, doğum günleri özel bir şölenle kutlanarak yüceltiliyorlardı. Seçkin kişilerin Sicyon'daki Aratus ve çeşitli felsefe okullarının kurucuları gibi- doğum günleri ölümünün ardından dahi kutlanmaya devam ediliyordu. (Plutarkhos, *Aratus*, 53)

Bunların yanı sıra Yunan Antolojisi'nde kısa parçalar halinde bulunan, tam anlamıyla doğum günü şiiri diyemeyeceğimiz bazı şiirler mevcuttur. Ancak bu şiirlerin hepsi Roma dönemine dayanmaktadır. Neredeyse hepsi genellikle imparator olan

²¹ Roma'ya gelerek gramer öğrenmiş, Nero döneminde (İ.S.37-68) yaşamış, *epigramma* yazarı.

²² Hornblower, S., Spawforth, A., *The Oxford Classical Dictionary*, Oxford University Press, s.169, 2012.

mesenlere hitaben kaleme alınmış ve hiçbir doğum günü ritüelinden bahsetmemekle birlikte doğum günlerinde verilen hediye türleri bakımından aydınlatıcı niteliktedir:²³

*Ἀργυρέον σοι τόνδε, γενέθλιον ἐς τεὸν ἡμαρ,
Πρόκλε, νεόσμηκτον ἴδουρατὴν κάλαμον,
εὖ μὲν ἐϋσχίστοισι διάγλυπτον κεράεσσιν,
εὖ δὲ ταχυνομένην εὖροον εἰς σελίδα,
πέμπει Κριναγόρης, ὀλίγην δόσιν, ἀλλ' ἀπὸ θυμοῦ
πλείονος, ἀρτιδαεῖ σύμπνοον εὐμαθίη.*

(Anthologia Palatina, VI.227)

Prokles, Krinagoras doğum gününde sana bunu gönderir.
Bu gümüş, yeni yapılmış kalem ucu tutucusunda
Kolayca bölünebilen iki uçla,
düz bir sayfa üzerinde iyi hareket eder
Küçük bir hediye ama daha büyük bir yürekten
Son zamanlardaki öğrenme kolaylığın için yakın bir arkadaş.

Epigramma yazarı Krinagoras arkadaşı olan krala doğum günü için el yapımı gümüş bir kalem hediye eder. Kralın edebiyatla ilgilenmesinden mutluluk duyduğu için kalem hediye eden Krinagoras için bu gurur kaynağı olmuştur.

*Βύβλων ἢ γλυκερὴ λυρικών ἐν τεύχεϊ τῷδε
πεντας ὀμιμήτων ἐργα φέρει Χαρίτων.
Ἄνακρέοντος, πρέσβυς ας ὁ Τήιος*

²³ Bkz. *Anthologia Palatina* 6.261, 325, 329; 9.93, 349, 353, 355.

εγραμμένη παρ' οἶνον ἡσύν ἡμέροις·
δώρον δ' εἰς ἱερὴν Ἀντωνίην ἡκομεν ἠώ
Κόλλευς καὶ πραπίδων ἐξοχ' ἐνεγκαμένη.

(*ibid.*, IX.239)

Beş lirik şairin birbirine tatlı eşliği
Bu eşsiz şükür duası çalışmasını sunar.
Güzellik ve zekâ bakımından
Üstün olan Antonia için
Şölen sabahı erkenden geliyoruz.

Θύει σοι τόδε γράμμα γενεθλιακασιν ἐν ωραις,
Καισαρ, Νελαίη Μουσα Λεωνίδεω·
Καλλιόπης γάρ ἀκαπνον αἰθύος. Εἰς δ' ἐνέωτα,
ἦν ἐθέλης, θύσει τουδε περισσότερα.

(*ibid.*, VI.321)

Leonidas'ın Nil nehri Musası ile Caesar
Kurban sunumundan önce sana bu yazıyı verir,
Çünkü Kalliope her zaman dumansız, sunuda bulunur,
Ancak istersen bu yıl bundan daha fazlasını sunacak

Ἄλλος ἀπὸ σταλίκων, ὁ δ' ἀπ' ἠέρος, ὃς δ' ἀπὸ πόντου,
Εὐπολι, σοὶ πέμπει δῶρα γενεθλίδια·
ἀλλ' ἐμέθεν δέξαι Μουσῶν στίχον, ὅστις ἐς αἰεὶ
μίμνει, καὶ φιλίης σῆμα καὶ εὐμαθίης

(*ibid.*, VI.326)

Biri sana ağlardan, diğeri hava veya denizden gönderiyor,

Eupolis, bu doğum günü hediyesini,
Ama ben Musa'lardan bir satır gönderiyorum,
Her zaman seninle arkadaşlığın ve öğrenmenin bir işareti olarak kalacak.

Bir şiirde²⁴, hediye olarak yağla dolu, bronzdan bir şişe hediye verildiğini, başka bir şiirde²⁵ doğum günü ya da evlilik yıl dönümünü kutlamak için bir bayana şiirin yanı sıra güller armağan edildiğini görürüz. Bu tür şiirlerden gümüş yada renkli taşlar gibi değerli hediyelerin verildiğini öğreniyoruz. Ancak doğum günü şiiri gibi edebi değeri olan hediyeler, bu tür pahada ağır gelen hediyelerden çok daha değerli bulunmuştur. Bu bağlamda yukarıda sözünü ettiğimiz IX.239'da Anakreon'un Antonia'ya verdiği beş kitaplık lirik şiir son derece değerlidir. Daha sonraki dönemde şiirde doğum günü tebriklerinin ortaya çıktığını öğreniyoruz. Bu tür şiirlerde günümüzdeki gibi doğum günü olan kişi için samimi, içten dileklerin²⁶ dile getirildiğini görürüz. Bu kavram Eski Yunan'da *καλά γενέθλια* ifadesiyle karşılanmaktadır. Bu da gösteriyor ki her iki toplumda da doğum günü olan kişiye iyi dileklerini sunma geleneği bulunmaktadır. Ayrıca *Γενεθλιακός λόγος* kavramı Aristeides²⁷ ve Himerios'un²⁸ çalışmalarında retorik bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır. Aristeides'in hitabetteki amacı sadece muhteşem bir konuşma yapmak değildi, ortaya işe yarar bir şey koymak, bir noktaya gereğince değinmekti. Bu sebeple doğum eylemi gibi toplumun dikkatini çeken hususlara

²⁴ *Anthologia Palatina*, 6.261.

²⁵ *Anthologia Palatina*, 6.345.

²⁶ Yunanca'da *συν φρενι*.

²⁷ Aelius Aristeides. İ.S. 117-181 arası yaşamış, ikinci sofistlerden Mysia'lı retorik hocası ve filozof.

²⁸ İ.S. 310-385 arası yaşamış Yunanlı retorikçi.

değirmeyi özellikle tercih etmiştir. Böylece *Genethliacon* olarak adlandırılan edebi tür zamanla retorikle özdeşleşerek yaygın bir şekilde kullanılır hale gelmiştir.

Kent ya da koloni kurucuları da yine kahramanca işler yapmış önemli kişilerle benzer şekilde onurlandırılıyordu. Roma’da gücü olan her insan ya da oluşumun *Genius*’unun her yıl onurlandırılması gibi Yunan’da da önemli şahsiyetler aynı tanrısallık sebebiyle özenle onurlandırılıyorlardı. Sıradan insanların doğum günlerine nazaran bu kişilerin doğum günleri oldukça gösterişli kutlanıyordu. Cleopatra VII buna örnektir:

καὶ τὴν ἑαυτῆς γενέθλιον ταπεινῶς διαγαγοῦσα καὶ ταῖς τύχαις πρεπόντως, τὴν ἐκείνου πᾶσαν ὑπερβαλλομένη λαμπρότητα καὶ πολυτέλειαν ἐώρτασεν, ὥστε πολλοὺς τῶν κεκλημένων ἐπὶ τὸ δεῖπνον πένητας ἐλθόντας ἀπελθεῖν πλουσίους.

(Plutarkhos, *Antonius*, 73.3)

Kleopatra kendi doğum gününü alçak gönüllülikle ve içinde bulunduğu duruma uygun bir şekilde kutlarken, Onun (Antonius) doğum gününü son derece ihtişamlı kutladı, bu yüzden ziyafete fakir gelen eve zengin döndü.

Platon da aşağıdaki satırlarda tüm Asya’nın kralın doğum gününü kutladığını belirtir:

ἐπειδὴν δὲ γένηται ὁ παῖς ὀπρεσβύτατος, οὐπερ ἡ ἀρχή, πρῶτον μὲν ἐορτάζουσι πάντες οἱ ἐν τῆ βασιλείῳ, ὧν ἂν ἀρχῆ, εἶτα εἰς τὸν ἄλλον χρόνον ταύτη τῆ ἡμέρα βασιλέως γενέθλια πᾶσα θύει καὶ ἐορτάζει ἡ Ἀσία.

(*Alcibiades*, 121c7)

En büyük oğlu, tahtın varisi doğduğunda, önce sarayda bulunan insanlara ziyafet verilir ve o tarihten sonra, Asya'nın tamamı sunu ve şölenle kralın doğum gününü kutlar.

Lucianos kızının doğum gününü kutlamak için bir araya toplandıklarını yazıyor:

Μίκυλλε, φησί, ‘ θυγατρὸς τήμερον ἐστιῶ γενέθλια καὶ παρεκάλεσα τῶν φίλων μάλα πολλούς.

(Gallos, IX.10)

Bugün kızım Mikylle'nin doğum günü bu yüzden pek çok dostumu çağırđım.

1.2 DOĞUM GÜNÜ VE *DAIMON* İLİŞKİSİ

Bir kişinin doğum gününü kutlamak için bir araya gelmek, tanrıya saygı göstermenin, onu hoşnut etmenin bir yolu olarak düşünülüyordu. Doğumla ilişkilendirilen tanrı Eski Yunan'da *Daimon* idi. Daha önce bahsettiğimiz gibi Roma'da ise doğum ve kuruluş günlerinin bu denli önemli olmasının sebebi güçlü gördükleri her kişi ya da şeyin *Genius*unun olduğunu düşünmeleri idi. Doğum ya da kuruluş günleri *Genius*'un şölen havasında onurlandırıldığı özel günler olarak görülüyordu.

Bu noktada yaygın inanca göre Yunan'da da kişisel *Daimon*'un benzer şekilde - Roma'dakinden farklı olarak sadece büyük şahsiyetler söz konusu olduğunda- doğum günleriyle yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir. Ancak Homeros'ta erken dönem şairlerinin Olympos tanrılarını *Daimon*'lar olarak adlandırdıklarını, insana özgü özelliklerden uzak, doğüstü güçleri bulunan varlıklar olarak tanımladıklarını görüyoruz.²⁹ Sonraları Hesiodos'ta *Daimon* yazgıyla bağdaştırılır:

αὐτὰρ ἐπεὶ δὴ τοῦτο γένος κατὰ γαῖ' ἐκάλυψε,—
τοὶ μὲν δαίμονες ἄγνοι ἐπιχθόνιοι καλέονται
ἔσθλοί, ἀλεξίκακοι, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων,
οἳ ῥα φυλάσσουσιν τε δίκας καὶ σχέτλια ἔργα
125ἡέρα ἐσσάμενοι πάντη φοιτῶντες ἐπ' αἴαν,
πλουτοδόται: καὶ τοῦτο γέρας βασιλῆιον ἔσχον—,
δεύτερον αὖτε γένος πολὺ χειρότερον μετόπισθεν

²⁹ Hornblower, S., Spawforth, A., *The Oxford Classical Dictionary*, Oxford University Press, s.410, 2012.

ἀργύρεον ποίησαν Ὀλύμπια δώματ' ἔχοντες,
χρυσέω οὔτε φυὴν ἐναλίγκιον οὔτε νόημα.

(*İşler ve Günler*, 122-130.f)

Ama yeryüzü bu nesille dolduktan sonra,
*Daimon*lar yeryüzünde yaşayan ve
Ölümlüleri kötülükten koruyan saf ruhlar olarak adlandırıldı,
Onlar dünyanın her yerinde dolaşırlar,
Sisle kaplıdırlar ve kararları, zalimce işleri
Ve zenginliği sağlayanlar olmayı sürdürürler.

Hesiodos, yukarıdaki dizelerde *Daimon*lara yeni bir anlam verir. Bekçiler ya da koruyucular olarak iş gören *Daimon*lar Altın Çağ'da zenginlik sunan *Daimon*lar olarak adlandırılmıştır. Anlamdaki bu değişim *Daimon*ların, insan yaşamına eşlik eden ona şans ya da zarar veren kişisel koruyucu ruhlar olarak anılmalarına yol açtı. İyi şans getirenlere *εὐδαιμων*, kötü şans getirenlere de *κακοδαιμων* denildi.

Ancak Yunan'dakinin aksine Roma'da kişilerin yanı sıra kentlerin, tapınakların hatta birtakım güçleri olduğu düşünülen tüm yapıların *Genius*ları olduğuna inandıkları için kişilerin doğum günlerinin yanı sıra bu yapıların kuruluş yıl dönümlerinin de *Genius*'u hoşnut etmek adına her yıl aynı özenle kutlandığını biliyoruz. Yunan'daki *Daimon*ların ise sadece kişilerle ilişkilendirildiğini, hatta Tanrı-insan arasındaki ilişkileri düzenlediğini görüyoruz. Platon'un *Şölen*'inde, Sokrates *Daimon*'u şöyle tanımlıyor:

[202ε] μεταξύ ἐστὶ θεοῦ τε καὶ θνητοῦ.

τίνα, ἣν δ' ἐγώ, δύναμιν ἔχον;

ἐρμηνεῦον καὶ διαφορθεῦον θεοῖς τὰ παρ' ἀνθρώπων καὶ ἀνθρώποις τὰ παρὰ θεῶν, τῶν μὲν τὰς δεήσεις καὶ θυσίας, τῶν δὲ τὰς ἐπιτάξεις τε καὶ ἀμοιβὰς τῶν θυσιῶν, ἐν μέσῳ δὲ ὄν ἀμφοτέρων συμπληροῖ, ὥστε τὸ πᾶναυτὸ αὐτῷ συνδεδέσθαι. διὰ τούτου καὶ ἡ μαντικὴ πᾶσα χωρεῖ καὶ ἡ τῶν ἰερέων τέχνη τῶν τε περὶ τὰς θυσίας καὶ τελετὰς

[203a] καὶ τὰς ἐπωδάσκει τὴν μαντείαν πᾶσαν καὶ γοητείαν. θεὸς δὲ ἀνθρώπῳ οὐ μίγνυται, ἀλλὰ διὰ τούτου πᾶσά ἐστιν ἡ ὁμιλία καὶ ἡ διάλεκτος θεοῖς πρὸς ἀνθρώπους, καὶ ἐγγηγοροῖσι καὶ καθέδουσι: καὶ ὁ μὲν περὶ τὰ τοιαῦτα σοφὸς δαιμόνιος ἀνὴρ, ὁ δὲ ἄλλο τι σοφὸς ὢν ἢ περιτέχνας ἢ χειρουργίας τινὰς βάνουσος.

(*Symposium*, 202e-203a)

Tanrı ile insan arası bir varlıktır. İnsanlardan Tanrılara, Tanrılardan insanlara haberler, sözler götürüp getirirler, dileklerimizi, adaklarımızı onlar ulaştırır Tanrılara, onlar getirir bize Tanrılarının buyuklarını, kurbanlarımızın karşılığını. Tanrı ile insan arasındaki boşluğu dolduran cinler (*Daimonlar*) böylece bütünü bütünlüğünü kurarlar. Onlardan gelir bilicilerin büyük bilgisi, rahiplerin kurbanları, kehanetleri, falları, büyüler, üfürükleri gereğince başarıma sanatı. Aslında Tanrı insana karışmaz, bu cinler araya girer, uykuda olsun uyanıkken olsun, Tanrılarla insanların buluşmalarını, konuşmalarını sağlarlar. Bütün bunları bilende tanrı soluğu vardır. Bunları değil de başka şeyleri bilen, işi, sanatı ne olursa olsun, bir zanaatçı olmakla kalır.

Yukarıdaki satırlardan da anlaşıldığı üzere *Daimon*, tanrı ve insan arasındaki her türlü iletişimi sağlayan varlık olarak karşımıza çıkıyor. Sonraki dönemde ise *Daimonun* doğumla neden ilişkilendirildiğine dair bizi aydınlatan, Platon'un aşağıdaki satırlarından,

bu *Daimon*ların kendilerine kura da çıkan yaşama göre biçimlendiğini yani değişken tanrılar olduklarını, tekrar tekrar kendilerine seçtikleri yaşama uygun olarak doğduklarını, tanrının bu seçime karışmadığını öğreniyoruz:

ἐν μέρει ἑκατέρας ἑκατέρα τῆ χειρὶ ἐφάπτεσθαι. σφᾶς οὖν, ἐπειδὴ ἀφικέσθαι, εὐθὺς δεῖν ἰέναι πρὸς τὴν Λάχεσιν. προφήτην οὖν τινα σφᾶς πρῶτον μὲν ἐντάξει διαστῆσαι, ἔπειτα λαβόντα ἐκ τῶν τῆς Λαχέσεως γονάτων κλήρους τε καὶ βίων παραδείγματα, ἀναβάντα ἐπὶ τι βῆμα ὑψηλὸν εἰπεῖν—

617ε] οὐχ ὑμᾶς δαίμων λήξεται, ἀλλ' ὑμεῖς δαίμονα αἰρήσεσθε. πρῶτος δ' ὁ λαχὼν πρῶτος αἰρείσθω βίον ᾧ συνέσται ἐξ ἀνάγκης. ἀρετὴ δὲ ἀδέσποτον, ἢ ντιμῶν καὶ ἀτιμάζων πλέον καὶ ἔλαττον αὐτῆς ἕκαστος ἔξει. αἰτία ἐλομένου: θεὸς ἀνάιτιος.'

ταῦτα εἰπόντα ῥῖψαι ἐπιπάντας τοὺς κλήρους, τὸν δὲ παρ' αὐτὸν πεσόντα ἕκα στον ἀναιρεῖσθαι πλήνου, ἔ δὲ οὐκ ἔαν: τῷ δὲ ἀνελομένῳ δῆλον εἶναι ὁπόστος εἰλήχει.

(*Politeia*, 617d-e)

Ruhlar gelir gelmez Lakheisis'in önüne çıkmışlar. Önce bir rahip onları sıraya dizmiş, sonra Lakheisis'in dizlerinden kura sayılarını ve hayat örneklerini almış, yüksek bir kürsüye çıkıp bağırmış: Kader'in kızı Lakheisis'in buyruğunu dinleyin; değişken ruhlar!

Yeniden ölümlü bir hayata doğacaksınız! Bir kader perisi seçmeyecek sizi, kader perinizi siz kendiniz seçeceksiniz. Herkes kendine düşen sırayla Kader'in kendini bağlayacağı hayatı seçecek. İyiliğe gelince, onun sahibi yoktur; kim iyiliğe ne kadar verirse, o kadar iyilikten payı olur. Herkes seçtiği

hayattan kendi sorumludur; Tanrı karışmaz buna. Bu sözler üzerine rahip kuraları atmış, herkes yanına düşeni almış.

Ayrıca Erhat'tan³⁰ edindiğimiz bilgilere göre, Homeros destanlarında *Daimon* insan biçimli bir tanrı buyruğuyken sonraları soyutlaşmıştır. Yine aynı kaynakta Hesiodos'a göre *Daimon*ların, “bu dünyada erdemle yaşamış insanların ölümsüzlüğe ermiş canları” olarak tanımlandığını, Herakleitos ve Pisagor'un ise *Daimon*ları “insanların bekçileri” olarak düşündüklerini öğreniyoruz.

³⁰ Platon, *Şölen-Dostluk*, (çev.) Eyüboğlu, S. ve Erhat, A., s.45.

2. ROMA EDEBİYATINDA DOĞUM GÜNÜ ŞİİRLERİ

Bu onurlandırma ve gelenekler Roma döneminde de artarak sürdürülmüştür. Ancak doğum günleri Roma'da, Eski Yunandakinden farklı olarak sadece çocuğun doğum anının kutlanması önemini yitirerek her yıl özel olarak hatırlanıp şölen havasında yapılan kutlamalara dönüştü. Aşağıda Tibullus ve Martialis'in dizeleri, doğum günlerinin her yıl kutlandığının ve son dizelerde *vocare* eyleminin *imperfectum* zamanda verilmesi bu şölenlerin tekrarlandığının göstergesidir:

*At tu, Natalis multos celebrande per annos,
Candidior semper candidiorque veni.*

(*Elegiae*, I.7.63)

Sen, ey yıllar yılı kutlanası doğum günü,
yıldan yıla daha parlak, hep aydınlık gel!

Postera sed festae reddis sollemnia mensae:

Sescentis hodie, cras mihi natus eris.

(Martialis, *Epigrammata*, XI.65)

Sonraki yıl şölen masasına yine dönersin:

Bugün altmış yaşındaki sen, benim için yarın doğmuş olacaksın.

Ad natalicias dapes vocabar,

Essem cum tibi, Sexte³¹, non amicus:

(*Epigrammata*, VII.86)

³¹ Sextus Propertius. İ.Ö. 50-İ.S.15 arası yaşamış Augustus Çağı, *Elegeia* şairi.

Ey Sextus, doğum günü şölenlerine

Çağrılıyordum, dostun değilken:

Roma döneminde doğum günü davetine katılan şairden hediye olarak doğum günü şiiri yazması beklenirdi. Bu da Romalının doğum gününe verdiği değeri göstermesinin yanı sıra doğum gününün Roma kültürünün ayrılmaz bir parçası olduğunu kanıtlar niteliktedir. Bu şiirlerden doğum günlerine davet, ikili ilişkiler, aile ilişkileri, doğum günü ritüelleri, verilen hediye türleri, dilekler ve doğum günü şölenlerine nasıl hazırlandı gibi konularda aydınlatıcı nitelikte bilgiler elde edilmektedir.

Roma döneminde şiirlerde doğum günü temasını işlemek, Plautus'un *komedyalarıyla* başlamış, Vergilius ve Horatius'la devam etmiş, ardından *Elegeia* şairlerince de çokça işlenmiştir. Roma'da Plautus döneminden başlayarak doğum günü olan kişinin, *mi natalis dies, meus est natalis, natalis adest* yani “bugün benim doğum günüm”, “doğum günüm yaklaşıyor” ifadelerini sıklıkla kullanmasından, başkalarının hatırlamasını beklemeden doğum gününü kendisinin duyurduğunu anlıyoruz. Bu da kişinin kendine büyük bir değer verdiğini ve saygı gösterdiğini anlamamıza neden olmaktadır. *Komedyaya* şairi Plautus'un benim demek için *mi* sözcüğünü kullanması kişinin kendini vurguladığının bir göstergesidir:

Quia mi natalis dies

(*Captivi*, 174)

Doğum günüm olduğu için

Nam mi hodie natalis dies est

(*Pseudolus*,165)

Çünkü bugün benim doğum günüm,

Doğum gününü duyurmak gibi bir adetleri olduğunu yine Vergilius'un dizelerinde de görebiliyoruz:

Phyllida mitte mihi: meus est natalis, Iolla;

(Eclogae, III.76)

Ey Iollas, bugün benim doğum günündür

Phyllis'i yolla bana;

Roma'da kargaşanın ardından huzur döneminin ortaya çıkmasıyla Romalı kahramanlık şiirlerinden uzaklaşmış, kişinin duygu ve düşüncelerine yönelik şiirler önem kazanınca şairlerin doğum günü teması kullanımını yaygınlaştırmıştır.

Diğer yandan dikkat çeken bir başka husus, teması farklı bir şiirin içerisinde yer alan doğum günü kutlamasına ilişkin dizelerin sözde konu olarak kullanıldığı ve Vergilius'un yaptığı gibi şiirleri bu temayla bitirmenin oldukça yaygın olduğudur:

Incipe, parve puer, risu cognoscere matrem,

matri longa decem tulerunt fastidia menses.

Incipe, parve puer, cui non risere parentes,

nec deus hunc mensa, dea nec dignata cubili est.

(Eclogae, IV)

Ey, erkek bebek, anneni bir tebessümle karşılamaya başla.

Senin için on aylık uzunca bir yorgunluk yaşadı: Ey bebek, başla!

Ebeveynlerinin yüzünü güldürmeyenleri

Hiçbir tanrı masasında, kraliçe yatağında onurlandırmadı!

Doğum günü dizelerinde şairler doğum günü olgusunu o kadar benimsemiş ve önemsemişlerdir ki dizelerde *natalis* sıfatı yanında *dies* sözcüğü çoğu kez hatta hemen hemen hiç kullanılmamıştır. Ancak *natalis* sıfatını isimleştirerek kullanmalarının yanı sıra o günün önemini vurgulamak adına genellikle *comparativus* ya da *superlativus halde laetus, potis, bonus, candidus, felix, dulcis, proprius*³² gibi olumlu duygular barındıran birtakım sıfatlarla anlamını pekiştirmişlerdir:

Ego enim D. Bruto liberato, cum laetissimus ille civitati dies illuxisset

Idemque casu Bruti natalis esset, decrevi ut in fastis ad eum diem Bruti

(*Epistulae ad Brutum*, XXVIII.8.4)

İşte D. Brutus'un kurtuluşunun en neşeli günü, aynı zamanda doğum günü geldi çattı. Brutus isminin takvimde yer almasını bizzat önerdim.

Cicero'dan alıntıladığımız bu metinde doğum gününü nitelemek için *superlativus* olarak verilen *laetus* sıfatı günün önemine dikkat çekmektedir: “En neşeli gün”. Iuvenalis ise aşağıdaki dizelerde *potis* sıfatını aynı şekilde kullanarak önemini vurgulamak istemiştir:

Iam, quod ei nos potissimum mensi atribuisti

Quem tuus natalis exornat, quam pulchrum nobis!

(*Panegyricus*, 92.4)

Üstelik, ayın en önemli gününde (doğum gününde) atanmak,

Bizler için ne kadar büyük bir onurdur!

³² Bu sıfatlar yukardaki sırasıyla neşeli, önemli, iyi, parlak, mutlu, hoş, kişiye özel anlamlarına gelmektedir.

Ovidius ve Martialis'in dizelerinde de yine *natalisi* vurgulayan *bonus*³³ sıfatının *superlativusunun*, *candidus* ve *felix* sıfatlarının aynı amaca hizmet etmek için kullanıldığını görüyoruz:

Optime natalis! Quamvis procul absumus, opto

Candidus huc venias dissimilisque meo,

(*Tristia*, V.5.13)

Doğum günlerinin en iyisi! Uzakta olmama rağmen,

Benim doğum günümün aksine,

buraya beyazlar giyerek gelmeni arzu ediyorum.

Felix utraque lux diesque nobis

(*Epigrammata*, IV.55)

Her biri oldukça hoş taşla işaretlenesi mutlu bir gün.

Bunların yanı sıra aşağıda Iuvenalis ve Tibullus'un dizelerinde *natalisi* vurgulayan sıfatlar arasında *dulcis* ve *candidus* sıfatları *comparativus* olarak verilmiştir:

Natali, Corvine, die mihi dulcior haec lux.

(*Saturae*, XII.1)

Ey Corvinus, doğum günümde gün bana daha hoş görünüyor.

At tu, Natalis multos celebrande per annos,

³³ *Optimus.*

Candidior semper candidiorque veni.

(*Elegiae*, I.7.63)

Sen, ey yıllar yılı kutlanası doğum günü,
yıldan yıla daha parlak, hep aydınlık gel!

Son olarak, Statius'un dizelerinde ise *natalis* sözcüğünün yerine, "doğum günü" ifadesi için kullanılan *lux* gibi, bu kez *proprius* sözcüğünün tercih edildiğini görüyoruz:

Lucani proprium diem frequentet

quisquis collibus Isthmiae Diones

(*Silvae*, II.7)

Kutlasın Lucanus'un³⁴ doğum gününü³⁵

Isthmia'lı³⁶ Dione'nin³⁷ tepelerindeki herkes

Aşağıda Tibullus ve Ovidius'un dizelerinde doğum gününe ne denli önem verildiğinin bir diğer göstegesini de, *natalis* sözcüğüne tanrısallık anlamı yüklemeleridir:

haec veniat, Natalis, avis prolemque ministret,

ludat et ante tuos turba novella pedes.

³⁴ Marcus Annaeus Lucanus (3 Kasım 39- 30 Nisan 65), Genellikle Lucan adıyla anılan, Hispania Baetica eyaletinin Corduba kentinde doğmuş Romalı şair.

³⁵ *Proprius*; kendine özgü, özel, kişisel anlamıyla burada *natalis dies* yani doğum günü yerine kullanılmıştır.

³⁶ *Akrokorinthos*; Korinthos Akropol'ü. Aphrodite'nin ünlü tapınağının bulunduğu tepe.

³⁷ Oceanus ve Thetys'in kızı. Homeros'a göre Venüs(Aphrodite), Zeus ve Dione'nin kızı.

(*Elegiae*, II.2)

Bu doğum günü tanrısı gelsin, dede ol sen;
Torun tosun versin sana: küme küme oynasın
Minicik çocuklar ayaklarının dibinde.

*Ecce supervacuuus—quid enim fuit utile gigni?—
ad sua Natalis tempora noster adest,
dure, quid ad miseros veniebas exulis annos?*

(*Tristia*, III.13)

Bakın, benim doğum tanrısı işte geliyor bu günde,
yararsızca – doğmamın amacı neydi ki?
Ey katı adam, neden burada, sürgünün berbat yıllarındasın?

*Vatis Apollinei magno memorabilis ortu
Lux redit: Aonidum turba, favete sacris.
Haec meruit, cum te terris, Lucane, dedisset,
Mixtus Castaliae Baetis ut esset aquae.*

(*Epigrammata*, VII.22)

İşte Apollo'dan esinlenen bir şairin meşhur doğumu için unutulmaz bir gün;
İyonyalı bakireler, eşlik edin sunularımıza,
Castalia'nın suları gibi haketti Baetis, Lucan'ı size, dünyaya verdiğinde

*Phoebe, veni, sed quantus eras, cum bella tonanti
Ipse dares Latiae plectra secunda lyrae.
Quid tanta pro luce precer? Tu, Polla, maritum
Saepe colas et se sentiat ille coli.*

(*Epigrammata*, VII.23)

Phoebus, Latin lirinun verimli Şiirlerini savaşları anlatanlara verdiğin zamanki gibi muhteşem gel, böyle bir güne layık olmak için nasıl dua edebilirim? Öyleyse sen Polla, kocanın gölgesine hep saygı gsteresin ki senin saygını hissedebilsin.

Doğum günü temasını bir epigramın konusu olarak kullanan Martialis'in yukarıdaki dizelerinde, doğum gününe ne denli önem verildiğini göstermek amacıyla *natalis* sözcüğü yerine *lux* sözcüğü kullanılmıştır. "Doğum günü" yerine "ışık"³⁸ sözcüğünün kullanılarak metafor yapılması ıŐıĐın insan yaşamındaki önemi ile doğumun insan yaşamındaki öneminin bir tutulduğu izlenimi yaratıyor. Nitekim bunun kanıtı olarak Martialis'in dizelerinde *lux* sözcüğünün yanında *memorabilis* sıfatı kullanılarak bu önem vurgulanmıştır. Censorinus'ta da *lux* sözcüğü doğum günüyle ilişkili olarak yaşam yolumuzu aydınlatan ışık anlamında kullanılmıştır, bu satırlardan ayrıca doğum günü için tanrıya sunuda bulunurken dikkat edilmesi gereken önemli bir noktaya değinilmiştir:

*id moris institutique maiores nostri tenuerunt, ut, cum die natali munus
annale genio solverent, manum a caede ac sanguine abstinerent, ne die qua
ipsi lucem accepissent alii demerent.*

(*De Die Natali*, II.2)

³⁸ İŐlevselliĐi bakımından, *lux* yani *ışık* sözcüğünün incelediğimizde, aydınlatma, görüntü, ısıtma, önem, enerji, rahatlama ve yol gösterme gibi anlamları olduğunu görüyoruz. Buradaki *nem* anlamından hareketle ıŐıĐın öneme sahip olması doğum gününün önemiyle bir tutulmuştur.

Bu atalarımızdan kalma bir gelenektir: *Genius*'a yıllık sunularını yaptıkları zaman, doğum günlerinde bahşedilen ışıktan mahrum kalmasınlar diye ellerini katliama ve kana bulaştırmadılar.

Doğum günü için *lux* sözcüğünün metaforik kullanımının yanı sıra Martialis'in dizelerinde doğum günü natalis yerine *partus* sözcüğü ile karşılanmış, yanında kullanılan *consciis* sıfatı ile anlamı vurgulanmıştır:

Haec est illa dies, magni quae conscia partus

Lucanum populis et tibi, Polla, dedit.

(*Epigrammata*, VII.21)

İşte bu gün, şanlı bir doğumun şahitliği,

Lucanus'u halka ve sana verdi, Polla.

Elegeia şiirlerinden ise aşıkların da doğum günlerine önem verdiği anlaşılır. Kişiler birbirinden uzak olsalar da doğum günlerini bir arada geçirmeyi ve her yıl bunun böyle olmasını arzu ederler. Bu dizelerden, kalabalıklar eşliğinde eşle dostla kutlanan doğum günlerinden sonra aşıkların birbirlerine sürpriz yaptıklarını, o günü baş başa geçirdiklerini ve gece eğlencesiyle sonlandırdıklarını öğreniyoruz:

Scis iter ex animo sublatum triste puellae?

Natali Romae iam licet esse tuo.

Omnibus ille dies nobis natalis agatur,

qui nec opinanti nunc tibi forte uenit.

(Tibullus, *Elegiae*, III.15)

Ruhundan genç kıza giden hüznü yolu biliyor musun?

Şimdi doğum gününde Roma'da olması uygundur.

Doğum günümü hep beraber geçirelim.

Düşünmesen de, sana şans eseri gelen.

*cum fuerit multis exacta trientibus hora,
noctis et instituet sacra ministra Venus,
annua solvamus thalamo sollemnia nostro,
natisque tui sic peragamus iter.*

(Propertius, *Elegiae*, III.10)

Akıp giden zamanla kadehler boşalırken,

Venus gecenin kutsal törenlerini hazırlarken,

bitirelim yıllık törenlerimizi yatak odamızda,

böylece tamamlayalım doğum günü yolculuğunu baştan sona.

Aşağıda Ovidius ve Tibullus'un dizelerinden de doğum günlerinin çoğunlukla neşeli ve eğlenceli günler olarak algılandığını anlıyoruz:

Sive dies suberit natalis, sive Kalendae,

Quas Venerem Marti continuasse iuvat,

(*Ars Amatoria*, I.405)

Ya onun doğum günü,

ya da Mars ve Venüs'le birleşen neşeli ay başları yaklaşıyorsa eğer,

tum meae, si quid loquar audiendum,

vocis accedet bona pars et "o sol

pulcher, o laudande!" canam recepto

Caesare felix.

(*Carmina*, IV.2)

O zaman, dinlemeye değer söyleyecek bir Őeyim varsa,
Caesar'ın dönüŐüyle mutlu olan ben,
güzel sözlerle Şöyle Şarkı söyleyeceğim:
“Ey güzel gün, ey övgüye layık!”

*At tu, Natalis multos celebrande per annos,
Candidior semper candidiorque veni.*

(*Elegiae*, I.7.63)

Sen, ey yıllar yılı kutlanası doğum günü,
yıldan yıla daha parlak, hep aydınlık gel!

Ancak Romalıların çok önem verdiği doğum günü dizeleri her zaman olumlu duygular içermez. AŞağıda Tibullus ve Ovidius'un dizelerinde olduğu gibi doğum gününe zaman zaman olumsuz duyguların eşlik ettiğini de görebiliyoruz. Daha önce neşeli anlamları olan sıfatlarla vurgulanan *natalis* sözcüğü bu kez olumsuz duygular içeren *invisus*, *tristis*, *atra* yani uğursuz, üzücü, kara anlamlarına gelen sıfatlarla olumsuz yönde pekiŐtirilmiŐtir:

*Invisus natalis adest, qui rure molesto
et sine Cerintho tristis agendus erit.*

(*Elegiae*, III.14)

Benim aptal doğum günüm işte geldi burada,
Gitmem ve Cerinthus'u burada bırakmam gerekiyor.

Bir diğer örnek ise Ovidius'un aşağıdaki dizelerinde bulunuyor:

*Quoque natalis, ne quid nisi triste videres,
Turpis et inductis nubibus atra fuit.*

(*Tristia*, 217)

Ve doğduğun gün kapkaranlıktı
Bulutlarla kaplı, sadece üzüntüyü görebileceğin bir gün.

*Ecce supervacuuus—quid enim fuit utile gigni?—
ad sua Natalis tempora noster adest,
dure, quid ad miseros veniebas exulis annos?*

(*Tristia*, III.13)

Bakın, benim doğum tanrısı işte geliyor bu günde,
yararsızca – doğmamın amacı neydi ki?
Ey sert olan, neden burada, sürgünün berbat yıllarındasın?

Olumsuzluk içerse de bu dizeler, doğum günlerinin insanların hayatında ne denli önemli bir yerinin olduğuna işaret etmektedir.

Son olarak, Plautus'tan alıntılanan dizeler, dönemin ahlaki değerlere verdiği önemi anlamamız açısından önem teşkil etmektedir:

*nunc huic lenoni hodie est natalis dies:
interminatus est a minimo ad maximum,
si quis non hodie munus misisset sibi,
eum cras cruciatu maximo perbitere.*

(*Pseudolus*, 775)

Bugün bu arabulucunun doğum günüdür:

Küçükten büyüğe herkese yasaklandı,
Eğer biri bugün kendisine bir hediye yollamışsa,
Yarın son derece büyük bir işkenceyle canına okunacak.

Biri, eğer ahlaki değerlerden yoksunsa, toplum onu cezalandırır. Yukarıdaki dizelerden gördüğümüz üzere, bu ceza o kişinin doğum gününü kutlamamak ve ona hediye yollamamaktır. Toplumun gözünde suçlu ya da kötü olan birine verilecek cezanın, “onun doğum gününü kutlamamak ve ona hediye yollamamak” olması, bunun yanında bu yasağı ihlal edenlerin “işkenceyle cezalandırılacak” olması, Romalıların “doğum günü” olayını ne denli ciddiye aldıkları ve toplumsal yaşamda “değerler” açısından ne denli önemli bir yer tuttuğunu en güzel şekilde gösterir niteliktedir.

2.1 DOĞUM GÜNÜ KUTLAMASI

Doğum günü şiirlerinin filolojik olarak ve içerik bakımından incelenmesinin ardından kutlamaya yönelik doğum günü şölenini oluşturan unsurlara, Romalıların ne gibi gereklilikleri yerine getirdiklerine ve bunu yaparken nasıl bir yol izlediklerine değinilecektir.

Doğum günü kutlamasını (*natalem diem celebrare*) kimler için bu kutlamaların düzenlendiğine dair fikir verecek şekilde dört grupta toplayabiliriz: İlk kişinin kendisi için düzenlenen doğum günü şölenleri, ardından arkadaşları, eşi dostu akrabaları için düzenlenenler, kişinin davetli olarak katıldığı doğum günü şölenleri ve son olarak İmparator ya da saygın kişiler için düzenlenenler.

Aşağıda Plautus ve Cicero'dan alıntılanan dizelerden, doğum günü olan kişi için kendisi ya da başkaları tarafından düzenlenen kutlamalarda doğum gününün şölen havasında, coşkulu ve eğlenceli geçeceği izlenimine kapılınabilir:

Nam mi hodie natalis dies est ,

Decet eum omnis vos concelebrare.

(Pseudolus, 165)

Çünkü bugün benim doğum günüm

Hepinize kutlamak yakışır.

Hunc diem suavem meum natalem agitemus amoenum.

(Persa, 769)

Doğum günümü hoş bir gün olarak dostluk içinde geçirelim.

Hodie non descendit Antonius. Cur?

Dat natalicium in hortis

(Philippicae, II.6.15)

Antonius bugün ortalıkta görünmüyor. Neden?

Bahçelerde doğum günü şöleni veriyor.

Doğum günü şiirleri bağlamında karşımıza çıkan ve Roma kültüründe doğum günlerinin ne denli önemli olduğu konusunda kesinlikle vurgulanması gereken bir diğer husus, Romalıların, başkalarının ve özellikle de arkadaşlarının doğum gününü, kendi doğum günleri kadar coşkuyla karşılamaları ve kutlamalarıdır. Bu, kişinin bu hayattaki anlamını başkalarının varlığıyla kazandığı yönündeki Romalı kültürün, doğum günü kutlama kültüründeki iz düşümü olarak da değerlendirilebilir.

İ.S. 3. Yy'da yaşamış olan dilbilimci Censorinus'un eserinden arkadaşlık ve doğum günü şöleni arasındaki ilişkinin ne denli sıkı olduğunu anlayabiliriz. Ayrıca bu satırlarda yazarın *natalis* sözcüğünü hem *suus* hem *proprius* sözcükleriyle bir arada kullanarak anlamını vurgulaması, doğum gününü ne denli özel bulduklarını anlamamıza yardımcı olmaktadır:

Sed cum singuli homines suos tantummodo proprios colant natales, ego tamen duplici quotannis officio huiusce religionis adstringor; nam cum ex te tuaque amicitia honorem dignitatem decus adque praesidium, cuncta denique vitae praemia recipiam nefas arbitror, si diem tuum, qui te mihi in hanc lucem edidit, meo illo proprio neclegentius celebravero. Ille enim mihi vitam, hic vitae fructum adque ornamentum pepererunt.

(*De die natali*, 3.5-6)

Ancak her bir insan sadece kendi doğum gününü onurlandırırken ben ise bu dini törene ilişkin her yıl çifte görevle yükümlüyüm; itibar, mevkii, saygınlık, destek aslında yaşamın tüm ödülleri aldığım sen ve senin dostluğun sayesinde olduğu için bu, senin benim için dünyaya gelişine sebep olan günü (doğum gününü) benimkinden daha az özenle kutlarsam, bunun günah olduğunu düşünürüm. Kendi doğum günüm bana hayat verdi, seninki ise bana eğlence ve yaşamın ödülleri.

Censorinus kendisine vermiş olduğu büyük destek sebebiyle meseni Caerelius'a karşı büyük bir minnet duymaktadır. Bu minnet çoğu zaman *pietas* (minnettarlık) ile

ilişkilendirilmiştir.³⁹ Yukarıdaki satırlardan da, duyduğu minnetin bir nişanesi olarak Caerelius'un doğum gününü kutlama zorunluluğu hissettiği açıkça anlaşılmaktadır. Caerelius'un doğum gününü kendisinininkine kadar önemsemesi, insanların fayda gördükleri varlıkları -bu bir insan da olabilir tanrı da- kutsallaştırma eğilimi olarak da değerlendirilebilir.

Geç dönem yazarı olan Censorinus bu düşüncesinde çok daha önce benzer bir düşünceyi ifade eden Horatius'tan⁴⁰ etkilenmiş olabilir. Horatius, meseni Maecenas'ın doğum günü için "Benim için kutsal bir gün, kendi doğum günümünden bile daha kutsal" der. (*iure sollemnis mihi sanctiorque paene natali proprio (Carmina, IV.11)*)

Martialis⁴¹ de yakın arkadaşı Quintus Ovidius'un doğum günü hakkında yine benzer duyguları dile getirir:

Si credis mihi, Quinte, quod mereris,

Natalis, Ovidi, tuas Aprilis

Ut nostras amo Martias Kalendas.

Felix utraque lux diesque nobis

Signandi melioribus lapillis!

Hic vitam tribuit sed hic amicum.

Plus dant, Quinte, mihi, tuae Kalendae.

³⁹ Argetsinger, K., *Birthday Rituals: Friends and Patrons in Roman Poetry and Cult. Classical Antiquity*, Vol.11/No:2/October, s.175-193, 1992.

⁴⁰ İ.Ö. 65- 8 arası yaşamış Romalı şair.

⁴¹ İ.S. 40-102 arası yaşamış Romalı *epigramma* yazarı.

(*Epigrammata*, IX.52)

Eğer bana inanıyorsan, Quintus Ovidius,
Nisan'daki doğum gününü, Marttaki kendi
Doğum günüm kadar seviyorum. Öyle de
Yapmalıyım. Her biri oldukça hoş
Taşla işaretlenesi mutlu bir gün.
Biri bana yaşam verdi, fakat diğeri
Bir dost. Senin doğum günün, Quintus,
Bana daha fazlasını veriyor.

Aynı şekilde aşağıdaki dizelerde Ovidius bir arkadaşının doğum gününe dair duygularını,
“doğum günlerinin en iyisi” olarak tarif eder:

*Optime natalis! Quamvis procul absumus, opto
Candidus huc venias dissimilisque meo,*

(*Tristia*, V.5.13)

Doğum günlerinin en iyisi! Uzakta olmama rağmen,
Benim doğum günümün aksine,
buraya beyazlar giyerek gelmeni arzu ediyorum.

Bunun yanında Fronto'ya⁴² yazdığı kişisel mektubuyla Marcus Aurelius'tan⁴³, bir
imparatorun da arkadaşlarının doğum gününü aynı özenle kutladığını öğreniyoruz:⁴⁴

⁴² Romalı hatip ve edebiyatçı.

⁴³ Roma imparatoru ve filozof.

⁴⁴ Argetsinger, K., *Birthday Rituals: Friends and Patrons in Roman Poetry and Cult. Classical Antiquity'den alıntı. Ad M. Caesarem* 3.10, editio Teubner 1988.

Scio natali die quousque pro eo, quous is dies natalis est, amicos vota suscipere; Ego tamen, quia te iuxta ut memt ipsum amo; volo hac die, tuo natali, mihi bene precari.

Arkadaşlarının doğum günlerinde, doğum günü olan kişi için dilekte bulunduğunu biliyorum; Seni tıpkı kendimi sevdiğim gibi seviyorum, kendi adıma bu doğum gününde ben de senin için dilekte bulunmak istiyorum.

Burada kullanılan *vota* kelimesinden doğum günü olan kişi için dilekte ya da adakta bulunmanın, doğum günü kutlamasının gerekliliklerinden biri olduğunu anlıyoruz.

Octobres age sentiat Kalendas

facundi pia Roma Restituti:

linguis omnibus et favete votis;

natalem colimus, tacete lites.

(Martialis, *Epigrammata*, X.87.1-4)

Gel, kadir şinas Romalı⁴⁵ içinde hissetsin

Ekim'in ilk günü

Restitutus'un doğum gününü:

Her sözü ve dileği destekleyin

Doğum günü törenini önemsiyoruz, tartışmalar bitsin.

⁴⁵ Roma halkı. İçeren-içerik ilişkisini gösteren *Metonymia* (ad aktarması) sanatı vardır.

Martialis'in Restitutus'un doğum günü için yazdığı yukardaki epigramın⁴⁶ ilk dizelerinde, Restitutus'un doğum gününün takvime geçmesi isteği arkadaşına duyduğu derin sevginin bir göstergesidir. Bu şiirler bize sadece doğum gününün dini boyutu ve gereklilikleri hakkında bilgi vermez aynı zamanda dostluk olgusuna verdikleri önemi de gösterir. Kendi doğum günleriyle eşdeğer görmeleri ya da bazen daha fazla değer vermeleri dostluklarına bağlılıklarının bir dışavurumudur.

Romalıların, dostlarının yanı sıra şiirlerde akrabalarının, sevgilinin doğum gününü de aynı özenle kutladıklarını görebiliyoruz. Aşağıda sırasıyla Ovidius ve Genç Plinius'tan alıntılanan dizeler bu olguya örnek olarak gösterilebilir:

Annuus adsuetum dominae natalis honorem

Exigit: ite manus ad pia sacra meae.

(*Tristia*, V.5.1)

Yıl uçup gitti ve sevgilimin doğum günü geleneksel şerefini talep ediyor:

Ey ellerim bağlılık ritüellerine yönelin.

Debemus mehercule natales tuos perinde ac nostros celebrare, cum Laetitia nostrorum ex tuis pendeat, cuius diligentia et cura hic hilares istic securi sumus

(*Epistulae*, VI.30)

Doğum günlerimin coşkusu seninkilere bağlı olduğu için, senin doğum günlerini ve benimkileri, Herakles hakkı için, eşit şekilde kutlamalıyız, bu ihtimam ve özen bizi hem neşeli hem de kaygısız kılar.

⁴⁶ Lirik şiirin alt türü.

Özellikle son alıntıda Genç Plinius⁴⁷, eşinin büyükbabasının doğum gününü tamamen kendisinden büyük olması sebebiyle kutlaması gerektiğini düşünür. Kendisini ona karşı sorumlu hisseder ve yine kendi doğum gününe gösterdiği özeni ona karşı da gösterdiğini dile getirir.

İ.S. 238’de Censorinus’un büyük fayda gördüğü Quintus Caerelius’a sadece bu faydaya istinaden duyduğu minnettarlığı ifade etmek için *De Die Natali* adlı küçük bir kitap yazdığını öğreniyoruz.⁴⁸

Kendi doğum gününden çok bir başkasının doğum gününe önem verilmesi Romalı şairlerin bu kişilerle olan dostluklarına bağlanmıştır. Yine daha önce bahsettiğimiz gibi, başkalarının doğum günlerini kendilerinininki kadar önemsemeseler de samimiyetlerine bağlı olarak akraba ve dostlarının doğum günlerini her şeyden üstün tuttıkları anlaşılmaktadır.

Aşağıda kişinin davetli olduğu doğum günü örneği olarak Martialis’ten alıntılanan dizelerde, kendisini doğum gününe çağırmadığı için Sextus’a edilen sitemi görüyoruz. Bu da doğum günü şölenlerinin ne denli önemsendiğini anlamamıza yardımcı olmaktadır:

Ad natalicias dapes vocabar,

⁴⁷ İ.S.61-113 arası yaşamış Romalı yönetici, hukukçu ve edebiyatçı.

⁴⁸ Argetsinger, K., *Birthday Rituals: Friends and Patrons in Roman Poetry and Cult*, Classical Antiquity, Vol.11/No:2/October, s.175-193, 1992.

Essem cum tibi, Sexte⁴⁹, non amicus:

Quid factum est, rogo, quid repente factum est,

Post tot pignora nostra, post tot annos

Quod sum praeteritus vetus sodalis?

(Epigrammata, VII.86)

Ey Sextus, doğum günü şölenlerine

Çağrılıyordum, dostun değilken:

Ne oldu, soruyorum sana, bir anda ne oldu,

Onca yıldan sonra kadim dostun olan ben,

Neden şimdi eski bir dostum?

Son olarak İmparator ya da sevilen önemli şahsiyetlerin doğum günü kutlamalarına örnek olacak satırlar Tacitus'ta yer almaktadır:

Quin et natalem Vitellii⁵⁰ diem Caecina⁵¹ ac Valens⁵² editis tota urbe vicatim gladiatoribuscelebravere, ingenti paratu et ante illum diem insolito.

(Historiae, II.95)

Ayrıca Caecina ve Valens, Vitellius'un doğum gününü şehrin dört bir yanında şimdiye kadar görülmemiş ve büyük bir ölçekte gladyatör gösterileri sergileyerek kutladı.

⁴⁹ Sextus Propertius. İ.Ö. 50-İ.S.15 arası yaşamış Augustus Çağı, *Elegeia* şairi.

⁵⁰ İ.S.15-69 arasında yaşamış Roma İmparatoru.

⁵¹ Aulus Caecina Alienus. İ.S. 79 yılı Romalı General.

⁵² Flavius Iulius Valens. İ.S. 364-378 yılları arası Doğu Roma İmparatoru.

Roma Edebiyatında doğum günü şiirlerinin ilk örneklerinde yaşayan kişilerin doğum günü şölenlerini incelemiştik. Ancak ölmüş bir kişinin doğum günü yaşayanlarınkı kadar coşkulu değilse de anma töreni havasında kutlandığı anlaşılmaktadır. Bu noktada aşağıdaki dizelerde *concelebrare* eylemi yerine *celebro*'nun kullanılmasından coşkulu bir kalabalık beklentisinin olmadığı sonucuna ulaşabiliriz:

Sorores tres superstites reliquit,

ut natalis eius celebraretur.

(*Commodus Antonius, XVII.12.1:*)

Kendinden sonra üç kız kardeşi hayatta kaldı.

Severus'un doğum günü kutlanmaya başlandı.

2.2. KUTLAMA RİTÜELLERİ

Eski Çağ'da önemli bir gün olarak kabul gören doğum günü bir şölen havasında kutlanırdı. Bunun yanı sıra bu şölenlerde yerine getirilmesi istenilen birtakım gereklilikler vardı. Bu bölümde, Eskiçağ'da bu kutlamalarda ne gibi gereklilikler olduğu ve nasıl yerine getirildiği açıklanmaya çalışılacaktır.

Doğum günü kutlamalarına ilişkin dizeler incelendiğinde, bu şölenler için kişi tarafından nasıl hazırlandığına dair dizeler kutlama ritüellerinin ilk unsurunu ya da aşamasını verir. Aşağıdaki dizelerde doğum gününe özenle hazırlandığını anlıyoruz; Saçlar taranıp taçlarla süslenmekte ve doğum gününe gösterilen saygının ve saflığın simgesi beyaz elbise giyilmektedir:

*at primum pura somnum tibi discute lymphā,
et nitidas presso pollice finge comas;
dein qua primum oculos cepisti veste Properti
indue, nec vacuum flore relinque caput;*

(Propertius, *Elegiae*, III.10)

İlkin yüzüne temiz su çarp da uykun açılsın,
Pırıl pırıl saçlarını tara parmağınla:
Sonra giysinle Propertius'un gözlerini kamaştır,
Başına da bir çiçek takmayı unutma;

tota tibi est hodie, tibi se laetissima compsit,

(Tibullus, *Carmina*, III.12)

Bugün hepsi senin için, bu şen şakrak kız senin için süslendi,

*Cui decorant sanctas mollia serta comes.*⁵³

illius puro destillent tempora nardo

(Tibullus, *Carmina*, II.2.6)

Narin çiçekten taçlar tanrısal saçını süslesin

şakakları saf sümbül yağıyla ıslansın,

Quale coronati Thrasea⁵⁴ Helvidiusque⁵⁵ bibebant

Brutorum et Cassi natalibus.

(Juvenalis, *Saturae*, V.36)

Thrasea ve Helvidius bir tür taç takıp içerlerdi

Brutusların ve Cassius'un doğum günlerinde.

Pendeat ex umeris vestis ut alba meis,

(Ovidius, *Tristia*, III.13.14)

Omuzlarımdan aşağı sarkan beyaz bir elbise

sumatur fatis discolor alba meis

(Ovidius, *Tristia*, V.5.8)

Kendi kaderimle örtüşmeyen parlak beyaz kıyafeti giyeyim,

⁵³ *Coma* sözcüğünün kullanımı burada ilginçtir. İşlem görmemiş doğal saç bu kelimeyle karşılanmıştır. Bkz. Ovidius, *Amores*, I.14, Ü. Fafö Telatar. s. 305

⁵⁴ Publius Clodius Thrasea Paetus, 56 yılı Konsül'ü. Nero karşıtı olarak bilinir.

⁵⁵ Helvidius Priscus, Nero döneminde yaşamış stoacı filozof ve devlet adamı.

Ovidius'un dizelerinden ayrıca kişinin kendisini ikinci plana atarak sadece karşısındaki doğum günü olan kişi hak ettiği için bir saygı gösterisi olarak beyaz elbise giyildiğini öğreniyoruz.

*scilicet haec populo pexusque togaque recenti
et natalicia tandem cum sardonycus albus*

(Persius, *Saturae*, I.15-16)

Bir nefes yaşam versin varlığına beyaz bir toga içerisinde

Güzelce taranmış, kırmızı akikten doğum günü yüzüğünü takmış olan sen,

Doğum günü için yapılan kişisel hazırlığın ardından, doğum günü ritüellerinin ikinci unsurunun davet olduğu göze çarpmaktadır. Doğum günlerinde yemek daveti vermek kutlamanın ayrılmaz bir parçasıdır. Bu yemek daveti kişinin kendisi tarafından da verilebilir, bir başkası tarafından kendisi onuruna da düzenlenebilirdi. Kuzey Britanya, Vindolanda'da bulunan ve İ.S. 100-105 yıllarına tekabül eden bir tablette⁵⁶ Romalı bir subayın karısı olan Claudia Severia adlı bir kadın başka bir subay eşini kendi doğum günü şölenine davet etmektedir. ("*ad diem sollemnem natalem meum,*")⁵⁷

Aşağıda Plautus'tan alıntıladığımız dizelerden, doğum günü olan kişinin, doğum gününün hatırlanarak başkaları tarafından kutlanmasını beklediğini anlıyoruz:

⁵⁶ Argetsinger, K., *Birthday Rituals: Friends and Patrons in Roman Poetry and Cult*, Classical Antiquity, Vol.11/No:2/October, s.175-193, 1992.

⁵⁷ "Yıllık doğum günüm onuruna..."

Quia mi natalis dies

Propterea a te vocari ad te ad cenam volo.

(Captivi, 174)

Doğum günüm olduğu için beni

Yemeğe davet etmeni istiyorum.

Plautus'un aşağıdaki dizelerde kullandığı *concelebrare* eyleminden kişinin doğum günü için kalabalık bir davet arzu ettiği sonucuna ulaşabilir:

Nam mi hodie natalis dies est ,

Decet eum omnis vos concelebrare.

(Pseudolus, 165)

Çünkü bugün benim doğum günüm

Hepinize kutlamak yakışır.

Yukarıdaki dizelerden anlaşılacağı üzere, Plautus döneminde Romalılar doğum günü davetleri veriyorlardı ya da kendileri için davet verilmesini bekliyorlardı. Bu tür davetler çoğunlukla yemekli oluyordu. Ayrıca bu davetlerin kalabalık olması isteniyordu. Cicero'nun kendi doğum günü için bir şölen düzenlemesinden o dönemde de bu davetlerin sürdürüldüğünü anlıyoruz:

Hodie non descendit Antonius. Cur? Dat natalicium in hortis

(Philippicae, II.6.15)

Antonius bugün ortalıkta görünmüyor. Neden? Bahçelerde doğum günü daveti veriyor.

Edebi metinlerden anlaşıldığı üzere, davete icabet de en az davet kadar önemliydi. İmparator Augustus, Aulus Gellius'un eserinde yer alan bir mektupta torunu Gaius'a şöyle yazıyor:

Sed praecipue diebus talibus, qualis est hodiernus, oculi mei requirunt meum Gaium, quem, ubicumque hoc die fuisti, spero laetum et bene valentem celebrasse quartum et sexagesimum natalem meum.

(*Noctes Atticae*, XV.7)

Ama özellikle bugün gibi günlerde gözlerim Gaius'cuğumu arar; ama bugün nerede olursanız olun, umarım altmış dördüncü doğum günümü keyifle ve sağlıklı kutlarsınız.

Mektubun samimi tonundan (*meum Gaium*), Augustus'un torunu Gaius'a doğum gününe katılmadığı için sitem etmediği, ancak bir sonraki doğum günü şöleninde bulunmasını ve Gaius'un sağlığına kavuşmasını temenni etmesinden açıkça anlaşılıyor.

Yine Plautus'un *Persa* 769'da kullandığı *suavis* ve *amoenus* sözcüklerinin eğlence boyunca süren dostça ilişkilerin sadece eğlencede kalmayıp hep sürdürülmesi isteğini *agito* eyleminin iteratif anlamıyla birleştirerek dile getirmiştir:

Hunc diem suavem meum natalem agitemus amoenum.

(*Persa*, 769)

Doğum günümü hoş bir gün olarak dostluk içinde geçirelim.

Martialis'in dizelerinde ise dostane davetlerin yanı sıra resmi davetlerden de bahsedilmektedir:

Natali, Diodore, tuo conviva senatus
Accubat, et rarus non adhibetur eques,
Et tua tricenos largitur sportula nummos.
Nemo tamen natum te, Diodore, putat.

(*Epigrammata*, X.27)

Ey Diodorus, doğum gününde senatodan arkadaşın
Yanında durur ve sana ender bulunan bir at armağan eder,
Sepetin her biri otuzluk bozuk paralarla dolar.
Yine de kimse senin doğumunu düşünmez.

Persius'un dizelerinden bu davetlerde doğum günü olan kişinin, şölende misafirlerine bir konuşma yaptığı ve doğum günü şiirini okuduğu anlaşılıyor. Bu dizelerden kişinin, doğum gününe ilişkin hislerini dile getirirken göz yaşlarını tutamadığını öğreniyoruz:

sede leges celsa, liquido cum plasmate guttur
mobile conlueris, patranti fractus ocello.

(*Saturae*, I.17-18)

Okuyacaksın dinleyicilere, uzun koltuğundan,
kurumuş boğazını temizleyip suyla
Dokunaklı gözlerin yaşlarla dolarken.

Propertius ve Ovidius'un dizelerinden, davette yapılan bu konuşma ve şiir okumasına alkışların ve geleceğe yönelik iyi kehanetlerin eşlik ettiğini anlıyoruz.

Propertius'un dizelerinde geçen "faustus" sözcüğü ise burada geleceğe yönelik "iyi kehanetler" anlamında tanrısal bir ifadeye bürünmüş görünüyor:

Et manibus faustos ter crepuere sonos.

(*Elegiae*, III.10.4)

Ve iyi dileklerle üç kez ellerini çırpıldılar.

Terque cruentatas increpuere manus.

(*Ibis*, 228)

Ellerini kızartacak denli şiddetli biçimde üç kez alkışladılar.

Alkışlar eşliğinde konuşmanın tamamlanmasının ardından ziyafete geçildiğine değinilmiştir:

Postera sed festae reddis sollemnia mensae:

Sescentis hodie, cras mihi natus eris.

(*Martialis, Epigrammata*, XI.65)

Sonraki yıl şölen masasına yine dönersin:

Bugün altmış yaşındaki sen, benim için yarın doğmuş olacaksın.

parantur epulae, causa natalis tui,

Aegisthe,

(Genç Seneca, *Agamemnon* 48)

Doğum günün için ziyafet hazırlansın, Aegisthus

Gellius⁵⁸, bu şölenlerde hep beraber akşam yemeği yenildiğinden bahseder:

Antonii Iuliani in convivio ad quosdam Graecos lepidissima responsio.

(Noctes Atticae, XIX.9)

Antonius Iulianus, bazı Yunanlara verdiği ziyafette onlara esprili bir cevap verdi.

Iuvenalis'in aşağıdaki dizelerinden bu geleneğin İmparatorluk döneminde de sürdüğü anlaşılmaktadır:

Moris erat quondam festis servare diebus

Et natalicium cognatis ponere lardum.

(Saturnae, XI.83-84)

Eskiden kutsal günleri muhafaza etmek adettendi

Ve doğum gününe ait tütsülenmiş et yağı akrabalara ayrılırdı.

Doğum günü dizelerinde şölenlerde sunulan yiyecek içecek türlerine ilişkin bilgi veren dizelerle de karşılaşyoruz ve bunlar bize, şölenlerin ayrıntılarına dair ipuçları veriyor:

Natalem libo testificare tuum.

(Ovidius, Amores, I.8.94)

Doğum gününü çörek eşliğinde ilan edersin.

⁵⁸ Aulus Gellius. İ.S. 127-180 arası yaşamış Romalı Yazar.

Libaque dem proprie genitale notantia tempus,

(Ovidius, *Tristia*, III.13.17)

Doğum günümü kutlamak için çörekler sunarken

Romalılar doğum gününün değerini ve kutsallığını vurgulaması sebebiyle doğum günü şölenlerinde hediye sunumunu da en az diğer unsurlar kadar önemsiyorlardı.

venator leporem, colonus haedum,

piscator ferat aequorum rapinas.

Si mittat sua quisque, quid poetam.

missurum tibi, Restitute, credis?

(Martialis, *Epigrammata*, X.87.17-20)

Bırakın avcı tavşan getirsin,

çiftçi genç bir keçi, balıkçı deniz ganimetleri.

Eğer herkes sahip olduğunu yollarsa,

Restitutus, sence bir şair sana ne gönderecek?

Yukarıdaki dizelerden de anlaşılacağı üzere, doğum günü şiirleri bu beklentiden doğmuştur. Eğer bir şairseniz doğum günü olan kişiye bir doğum günü şiiri hediye etmeniz beklenirdi ve bir emek sonucunda elde edilen hediyeler, pahada ağır gelenlere kıyasla çok daha fazla değer görürdü. Halk tarafından sevilen, saygın kişilere sunulan bu doğum günü şiiri hediyesi, sunan kişi için gurur kaynağı olmuştur.

Eski Çağ'da doğum günlerinde verilen hediye türlerine dair bilgi veren dizelere Plautus'un eserlerinde rastlamaktayız:

Hic est quem (anulum) tibi ego misi natali die.

(*Curculio*, 656)

Bu yüzüğü senin doğumunun yıl dönümünde sana ben vermiştim.

Curculio adlı eserde birinin yıllar önce kaybolmuş kardeşini ona doğum gününde hediye ettiği yüzükten tanınması ve iki kardeşin birbirine kavuşmasına değinilir. Kaybolan kişinin yıllarca yüzüğü parmağından çıkarmamış olması doğum günü hediyelerine büyük değer verildiğinin bir göstergesidir.

Et bulla aureast, pater quam dedit pater quam dedit mi natali die.

(*Rudens* 1171)

Bir de altın mühür var; babam bana yıl dönümünde vermişti.

Non meministi me auream ad te adferre natali die

Lunulam atque anellum aureolum

(*Epidicus*, 639)

Doğum gününde sana altından hilal ve
zarif bir yüzük verdiğimi hatırlamıyor musun?

Rudens'te de yine kızını kaybetmiş bir babanın kızına kavuşmasına sebep olan şey ona doğum gününde hediye ettiği altın mühür'dür. *Epidicus*'ta ise altından bir hilal ve yüzüğün hediye olarak tercih edildiğini görüyoruz. Bu dizelerden Plautus döneminde doğum günlerinde verilen hediyelerin değerli hediyeler olduğu ve yıllarca saklandığı anlaşılıyor. Değerli hediye verme geleneğinin sonraki dönemde de sürdürüldüğü Iuvenalis'in *saturalar*ında değerli taşların hediye edilmesinden anlaşılmaktadır:

*en cui tu viridem umbellam, cui sucina mittas
grandia, natalis quotiens redit aut madidum ver
(Saturnae, IX.50)*

Bak sen Şu adama, hala ona yeşil bir Őemsiye
Ve büyük kehribarlar yolluyorsun, her doğum günü geldiğinde
Ya da yağmurlu bir ilkbahar başlangıcında

Kutlama ritüellerinin niteliklerini belirlemek adına konuyu derinlemesine incelediğimizde, hediye göndermenin bu nitelikler arasında en eski adetlerden biri olduğunu görüyoruz. Yukarıdaki Şiirlerden anlıyoruz ki, babalar kız ya da erkek çocuklarına hediyeler veriyor. Daha önce bahsettiğimiz Plautus'un *Rudens 1171*'inde erkek kardeŐler kız kardeŐlere, *Curculio*, 656'da köleler efendilerinin çocuklarına birtakım hediyeler verirken karşımıza çıkiyor. Mcevheratın sevilen ve genellikle tercih edilen bir hediye olduğunu görüyoruz. Ayrıca bu dizelerde altın yüzük, hilal biçimli hediyelerden de söz ediliyor. Yine daha önce bahsi geçen Iuvenalis IX.50'de hediye olarak Őemsiyeler ve kehribarın adı geğiyor. Bunların da sosyal yaşamda ve kültürde önemli yerlerinin olduğu sonucuna varıyoruz.

Hediyelerin ardından, Genę Seneca'nın dizelerinde, bu ritüellerin geręekleŐtirildięi ortamda sunak hazırlığının hemen öncesinde meşalelerle yapılan bazı eylemlere değinilmiştir:

*ferte arma, facibus petite penetrales deos
frugemque flamma metite natalis soli,
miscete cuncta, rapite in exitium omnia,
(Phoenissae, 341)*

Uzatin kollarınızı ileriye! Meşalelerle düşün peşine
ocak tanrılarınızın; ana vatanınızın
olgunlaşmış ekinini ateşle biçin, yakın her şeyi.

Bu eylemin sonrasında, Tanrı için doğum günü sunularının yapılacağı birtakım ritüellere değinilecektir. Eski çağ inançlarına göre doğum günlerinde dinsel nitelikli törenler düzenlendiği göze çarpmaktadır. Ovidius'un dizeleri ise bu törenlerin o dönemde daha dini içerikli olduğunun göstergesidir. Öncelikle doğum günü tanrısı olarak düşündükleri *Genius*'un bu törenlere katıldığına inanmaları ritüellerin dini boyutunu açıklamaktadır. Bu sebeple Romalılar doğum günü kutlaması yapmayı kutsal bir iş olarak görmüşlerdir:

ipse suos Genius adsit visurus honores

(Tibullus, *Carmina*, II.2.5)

Onun *Genius*'u kendi onuruna tanık olmak için hep yakınında olsun

haec veniat, Natalis, avis prolemque ministret,

(*Elegiae*, II.2)

Bu doğum günü tanrısı gelsin, dede ol sen;

araque gramineo viridis de caespate fiat,

et velet tepidos nexa corona focos.

Da mihi tura, puer, pingues facientia flammis,

quodque pio fusum stridat in igne merum.

(Ovidius, *Tristia*, V.5.9-12)

Yeşil çimenlerde bir sunak kursunlar.

Evlat, bana zengin alev yakan bir tütsü,

ve kutsal ateşe dökülünce tıslayan bir şarap ver.

Ovidius'un yukarıdaki dizelerinden doğum günü şölenlerinin açık havada düzenlendiğini anlıyoruz.

*Natalis Iuno, sanctos cape turis acervos,
quos tibi dat tenera docta puella manu;
tota tibi est hodie, tibi se laetissima compsit,
staret ut ante tuos conspicienda focos.*

(Tibullus, *Carmina*, III.12)

Kutsal tütsü yığınlarını al,
Aklı başında genç kızın narin eliyle verdiği
Bugün hepsi senin için, bu şen şakrak kız senin için süslendi,
Senin sunaklarının önünde dursun diye.

Yukarıdaki dizelerde Sulpicia kendi doğum gününü kutluyor, kişisel tanrısı Iuno'ya sesleniyor. Bu dizelerde de yine ritüelin vazgeçilmezi tütsü, çörek ve şarap üçlüsünü görüyoruz.

Yine Propertius'un dizelerinde de şölen için özenle hazırlanılması gerektiğini açıkça görebiliyoruz:

*inde coronatas ubi ture piaveris aras,
luxerit et tota flamma secunda domo,
sit mensae ratio, noxque inter pocula currat,
et crocino nares murreus ungat onyx.*

*tibia continuis succumbat rauca choreis,
et sint nequitiae libera verba tuae,*

(*Elegiae*, III.10.19-24)

Bir şölen düşün çelenklerle süslü sunakları tütsüyle kutsayacağın
Alevlerin tüm evi ıslıl ıslıl aydınlatacağı,
gece boyu kadehlerin dolup boşalacağı,
Oniks taşından çıkan safran kokusunun yayılacağı.

Çelenklerle süslü sunaklar, tütsü, şarap gibi ritüel unsurlarıyla yukardaki dizelerde tekrar karşılaşıyoruz. İlâveten sazlı sözlü danslardan bahsediliyor.

Tiz sesli borazan yönetsin kesintisiz dansları
Ağzından patavatsız sözler dökülsün.

Fumida cingatur florentibus ara coronis,

Micaque sollemni turis in igne sonet,

(Ovidius, *Tristia*, III.13.15)

Çelenklerle çevrili dumanı tüten bir sunak
Alevlerin içinde çatırdayan tütsü taneleri,

Censorinus ise tanrı onuruna sunuda bulunurken dikkat edilmesi gereken hususu şu şekilde açıklamıştır:

*id moris institutique maiores nostri tenuerunt, ut, cum die natali munus
annale genio solverent, manum a caede ac sanguine abstinerent, ne die qua
ipsi lucem accepissent alii demerent.*

(*De Die Natali*, II.2)

Bu atalarımızdan kalma bir gelenektir: *Genius*'a yıllık sunularını yaptıkları zaman, doğum günlerinde bahşedilen ışıktan mahrum kalmasınlar diye ellerini katliama ve kana bulaştırmadılar.

Başka birtakım dini ritüellerin vazgeçilmezi olan kurban sunumundan doğum günü şölenlerinde uzak durulması gerekmektedir. Censorinus bu noktayı çok açık ve net olarak yazar, kaynağını da Varro olarak belirtir.⁵⁹ Censorinus doğumun kutlandığı bir şölende -bu bir kurban sunumu da olsa- ölüme yer olmaması gerektiğini düşünüyor olabilir.⁶⁰

Şölen ritüellerin son unsurları *vota* ve *preces* 'tir.⁶¹ Buradan doğum günü şöleni ritüellerinden birinin doğum günü olan kişi için iyi dileklerde bulunmak ve dualar etmek olduğu sonucuna ulaşılabilir:

concipiamque bonas ore favente preces.

(Ovidius, *Tristia*, III.13.13)

Ve hoş sözlerle merhametli dualar mırıldanırken

⁵⁹ Argetsinger, K., *Birthday Rituals: Friends and Patrons in Roman Poetry and Cult*, Classical Antiquity, Vol.11/No:2/October, s.175-193, 1992.

⁶⁰ Classical Antiquity'den alıntı. G. Wissowa, *Religion und Kultus der Romer*, 2nd ed. (Munich, 1912). 177; R. Schilling in *Rlac10* s.v. "Genius," col.56.

⁶¹ Her iki sözcük de çoğul kullanılmaktadır. *Vota* Dilekler, *Preces* ise dualar anlamına gelmektedir.

*haec veniat, Natalis, avis prolemque ministret,
ludat et ante tuos turba novella pedes.*

(Elegiae, II.2)

Bu doğum günü tanrısı gelsin, dede ol sen;
Torun tosun versin sana: küme küme oynasın
Minicik çocuklar ayaklarının dibinde.

*At tu, Natalis multos celebrande per annos,
Candidior semper candidiorque veni.*

(Elegiae, I.7.63)

Sen, ey yıllar yılı kutlanası doğum günü,
yıldan yıla daha parlak, hep aydınlık gel!

Bunun yanında, yine yukarıda alıntıladığımız Tibullus'un şiirlerinde görebileceğimiz gibi, doğum gününde sevdikleri için güzel dileklerde bulunmaları, o günün, dileklerin kabul olabileceği bir gün olduğunu düşündüklerini gösteriyor. Bu da, o günün önemine dair düşüncelerimizi güçlendiriyor.

Bunun yanında Fronto'ya⁶² yazdığı kişisel mektubuyla Marcus Aurelius'tan⁶³, bir imparatorun da arkadaşlarının doğum gününü aynı özenle kutladığını ve dilekte bulunduğunu öğreniyoruz:

⁶² Romalı hatip ve edebiyatçı.

⁶³ Roma imparatoru ve filozof.

*Scio natali die quousque pro eo, quous is dies natalis est, amicos vota
suscipere;*

*Ego tamen, quia te iuxta ut memt ipsum amo; volo hac die, tuo natali, mihi
bene precari.*

Arkadaşlarının doğum günlerinde, doğum günü olan kişi için dilekte bulunduğunu biliyorum; Seni tıpkı kendimi sevdiğim gibi seviyorum, kendi adıma bu doğum gününde ben de senin için dilekte bulunmak istiyorum.

2.3 DOĞUM GÜNÜ VE *GENIUS* İLŞKİSİ

Genius tamamen Roma'ya özgü bir kavramdır. Bilim çevreleri bu kavrama anlam vermede bir uzlaşmaya varamamıştır. Kelime olarak taşımak, getirmek, meyve, ürün vermek anlamlarıyla *gerere* fiilinden ya da yine *Genius*'un yaratıcı ve verimli gücüyle bağlantılı olarak doğurmak, üretmek, döllemek anlamlarına gelen *gignere* fiilinden türetildiği düşünülmektedir:

Genium appellabant, qui vim obtineret rerum omnium gerundarum...

Genius meus nominatur qui me genuit.

(Paulus , 94)

Genius'u her işi görme gücünü elinde tutan olarak adlandırırlardı...

Genius'um beni dünyaya getiren olarak adlandırılır.

Paulus yukarıdaki satırlarda *Genius*'un her iki fiille de ilgili olduğu düşüncesini kısmen kanıtlamıştır.⁶⁴ Kimileri *Genius*'ların *Manlar*, *Larlar* ve *Penatlar*la karıştırıldığını, tek ortak noktalarının ölümlü insanı korumak olduğunu; kimileri de insana yaşam veren, kişilerin ikincil benlikleri olduğunu düşünüyordu. Bu da onları diğer tanrılardan farklı kılıyordu.⁶⁵

Okumalarımın edindiğim bilgiler anlamsal açıdan *Genius*'un başka kelimelerle de bağlantılı olduğunu düşünmeme yol açtı. Bu kelimelerden biri doğum, soy, ırk

⁶⁴ Bowerman, H.C., *The Birthday as A Commonplace of Roman Elegy*, The Classical Journal, Vol.12/No.5, s.310-318, 1917

⁶⁵ Censorinus, *De Die Natali*, III.

anlamlarına gelen *genus*, diğeri de aile, ırk, soy, soydan gelen kimse anlamlarıyla *gens* sözcüğü. Her ikisi de *Genius* ile biçim ve anlam bakımından yakından ilişkili kelimelerdir. Hepsinin aslında kişinin geniyle ilgili olduğu, her doğumun yeni bir genin ortaya çıkışına yol açtığı ve insanların da *Genius* onuruna düzenlenen şöenlerde bu yeni genin ve *Genius*'un doğuşunu kutladığı düşünülmektedir.

Genel anlamda *Genius*'a insanın doğumundan ölümüne kadar her an, her işinde ona destek olan koruyucu ruh ya da melek diyebiliriz. İnsanın yaşam sürmesinin kaynağı olarak düşünüldüğü için doğum günü, *Genius*'un günü olarak düşünülür ve kişi *Genius*'unu tütü, şarap, çiçek çelenkleri ile hoşnut kılar ve onu sanctus (kutsal) ya da sanctissimus deus (son derece kutsal tanrı) olarak adlandırır.

Censorinus⁶⁶ bu kavram üzerinde daha ayrıntılı durma gereği duymuş ve *Genius* kavramının içeriğini üç farklı biçimde açıklamıştır: İlk olarak, İnsanın yaşama başlamadan önce *Genius*'un etkisinde olduğunu yani *Genius*'un doğuşumuza sebep olan tinsel bir varlık olduğunu savunur. (*Ut genamur curat*: Doğalım diye özen gösterir.) Diğeri; bizimle aynı anda doğmuştur. (*Una genitur nobiscum*: Birlikte doğarız.) Son olarak ise; *Genius* doğumla yok olmayıp yaşam boyu insanı korur ve kollar. (*Nos genitos suscipit ac tutatur*: Doğduktan sonra bizi destekler ve gözetir.)

Genius sözcüğünün katışığı olan *ingenium*⁶⁷ kelimesinden yola çıkılarak *Genius*'un doğuştan gelen tanrısal bir niteliğe sahip olduğu görüşünü savunanlar da

⁶⁶ İ.S. 3. Yy'da (İmparatorluk dönemi) yaşamış Romalı edebiyatçı ve yazar. *De Die Natali* III,1.

⁶⁷ Yaradılış, fitrat, doğuştan ya da doğal nitelik.

vardır.⁶⁸ Maurus Servius Honoratus⁶⁹ tarafından kaleme alınan bir yazıya göre; kişinin alını *Genius*'a aittir⁷⁰: “Tanrı’ya saygımızı gösterirken alnımıza dokunalım.” (... *venerantes deum tangimus frontem*). Yani *Genius*'un kaderden dolayısıyla alın yazısından sorumlu olduğu öne sürüldüğüne göre, bu yazılan kader aynı zamanda tanrıyla doğrudan bağlantılıdır. Bu noktada söylenebilir ki *Genius* gücünü tanrıdan alır insana yansıtır ve *Genius*'u olan insan hayatına koruyucu bir ruhla devam ederek tanrıyı da her zaman yanında hissetmiş olur. Her ne kadar bazıları *Genius*'u cinsel gücün tanrılaştırılması olarak tanımlasa da⁷¹ bu görüşe göre *Genius* cinselliğin simgesi olmaktan çok, varlıkların kişiliğini ortaya çıkaran içsel bir güçtür. Plautus'un⁷² *Esirler*⁷³ adlı oyununda da *Genius*'a cinsellikten uzak yaşamsal bir anlam yüklenmiştir. Plautus'tan Servius'a kadar geçen yaklaşık yedi yüzyıl boyunca bu görüş savunulmuştur. Eserde karakterlerden birinin babasının açgözlü olduğundan ve kendi *Genius*'una kurban törenlerinde, çalacağı korkusuyla ucuz Sisam toprak kapları, çanakları sunduğundan bahsedilir. Sözü edilen *Genius* insanın doğasında var olan kötünün temsilidir adeta. Yani

⁶⁸ Bowerman, H.C., *The Birthday as A Commonplace of Roman Elegy*. The Classical Journal, Vol.12/No.5, a.310-318, 1917'ten alıntı. Ayrıca bkz. G. Dumezil, R.R.A2., s.364.

⁶⁹ İ.S. 4. Yy'da Roma'da yaşamış gramerci, eleştirmen, öğretmen ve yazar.

⁷⁰ Servius, In Vergilii Aeneidos, 3, 607.

⁷¹ Bowerman, H.C., *The Birthday as A Commonplace of Roman Elegy*. The Classical Journal, Vol.12/No.5, a.310-318, 1917'ten alıntı. Wissowa, Georg, *Religion und Kultus*, 2, s.175 ve Latte, R.R.G., s.103.

⁷² Titus Maccius Plautus. İ.Ö.254-184 arası yaşamış, Antik Roma döneminin ünlü komedyacı yazarı.

⁷³ *Captivi*.

bir bakıma *Genius* kişiselleştirilir. Bu bağlamda insan ve *Genius*'u karşılıklı olarak birbirlerini şekillendirir ve birbirlerinden etkilenirler. Aşağıdaki dizelerde Augustinus ve Censorinus'un yaptığı gibi, yazarlar sadece *Genius*'un anlamı üzerinde durmamış, nitelikleri ve görevlerine de değinmişlerdir:

Deus qui praepositus est ac vim habet omnium rerum gendarum. Genius unius cuiusque animum rationalem esse et singulos singulorum—talem autem mundi animum deum esse- ut tanquam universalis genius ipse mundi animus esse credatur.

(*De Civitate Dei*, VII.13)

Genius, önderlik eden ve her şeyi bilme gücüne sahip olan tanrıdır. Ve başka bir yerde o, her bir *Genius*'un rasyonel ruhu olduğunu söyler, böylece *Genius* her bireyde ayrı ayrı var olur. Fakat dünyada ona karşılık gelen ruh Tanrı'dır. İşte bunu dile getirerek; aynı fikre, yani dünyanın ruhunun, evrensel *Genius* olarak sayıldığı düşüncesine tekrar atıfta bulunmaktadır.

Genius est deus, cuius in tutela, ut quisque natus est, vivit... Eundem esse genius et larem, multi veteres memoriae prodiderunt. Hunc in nos maximum, immo omnem habere potestatem, creditum est.... Genio igitur potissimum per omnem aetatem quotannis sacrificamus.... Genius autem ita nobis assiduus observator appositus est, ut ne puncto quidem temporis longius abscedat, sed ab utero matris exceptos ad extremum vitae diem comitetur.

(*De Die Natali*, III)

Bir *Genius*, her kişinin doğduğu andan itibaren koruması altında yaşadığı bir tanrıdır... Birçok antik yazarın görüşüne göre, *Genius* ve *Lar* (ev tanrısı) aynıdır... *Genius*'un bizim üzerimizde mutlak bir güce sahip olduğuna

inanılıyordu... Ve böylece, hayatlarımız boyunca her yıl *Genius*'umuza özel bir fedakârlık sunuyoruz... Öte yandan *Genius*'umuz, üzerimizden bir saniye bile asla uzaklaşmayacak olan sürekli bir gözlemci olarak atanır; ancak, anne rahminden çıkarıldığımız andan itibaren, hayatımızın son gününe kadar da dostumuz olarak bizlere eşlik eder.

Genium dicebant antiqui naturalem deum uniusque loci vel rei vel hominis.

(Servius, *Commentarii in Vergilii Georgica*,I.302)

Doğum tanrısı *Genius*'u eskiler bir yerin, oluşumun ya da insanın tanrısı olarak anlatırlardı.

Naturae deus humanae, mortalis in unum quodque caput, voltu mutabilis, albus et ater.

(Horatius, *Epistulae*, II.2.188:)

Şu insan türünün tanrısı, şu herkesle birlikte ölen, kimi ak, kimi kara değişik yüzlü tanrı.

Yukarıdaki dizelerden anlaşıldığı üzere, Horatius *Genius*'un iki temel niteliği olduğu görüşündedir. *Genius* hem siyah (*ater*) hem de beyazdır (*albus*). Beyaz kişiyi iyiliğe, siyah ise kötülüğe sevk eden yanını simgeler. Onların bu çabaları, kişinin ölüm anında göklere mi yükseleceğini yoksa yerin derinliklerine mi ineceğini belirliyordu. İyi bir insanın *Genius*'u, öldüğünde bir ocak tanrısı (*Lar*) olur; kötü birinin *Genius*'u ise lemur ya da kurtçuğa dönüşür. Kişileri doğuran ve yaşamları boyu destek olan *Genius*, insanın ölmesiyle varlığı ortadan kalkmayıp *Manes* adıyla varlığını sürdürür:

Sunt etiam qui putent manes⁷⁴ eodem esse, quos vetustas genios appellavit.

(Servius, *Vergilii Aeneidos*, III.63)

Man'ların *Genius*la aynı olduğunu düşünenler bile vardır, onları eskiden *Genius*'lar olarak adlandırmışlardır.

Varro ise *Genius*ların, koruyucu niteliğini öne çıkarır ve onun yalnız kişileri değil yaşadıkları alanları ve birlikte yaşadığı kişileri de koruduğu görüşündedir.⁷⁵ Ve *Genius*ları koruyucu ev tanrıları ve ölmüşlerin ruhları olarak tanımlar:

Lares⁷⁶, quasi quosdam genios et defunctorum animos.

Lar'lar, bazı *Genius*lar ve ölmüşlerin ruhları gibidir.

Bireyin dünyaya gelişinde oynadıkları gizemli rolün yanı sıra insan yaşamındaki dönüm noktalarından biri olan düğünleri de yönetirler. Nasıl ki insana ait *Genius* kişiye iyimserlik, mutluluk gibi güzel enerjiler sağlayan içsel bir güç ise gerdek yatağı *Genius*'unun görevi de çiftin doğurganlığını arttırmaktır. Bununla da kalmaz doğrudan kişiyle ilgili değil toplumsal yaşamla da ilgilidir. Tiyatro, Üzüm bağı, hatta şölenlerin bile birer *Genius*'u vardır. Görevleri şölendeki performansların başarılı olmasını, üzümün artmasını, şölenlerin güzel geçmesini sağlamaktır.

⁷⁴ Roma inancında ölülerin ruhları. Akıllı ruhlar olarak bilinirlerdi.

⁷⁵ Bowerman, H.C., *The Birthday as A Commonplace of Roman Elegy*. The Classical Journal., Vol.12/No.5, s.310-318, 1917.

⁷⁶ Etrüsk orijinli olduğu tahmin edilen Roma'nın koruyucu aile ocağı tanrıları.

Ayrıca Plautus'un oyunlarında *Genius*'un temel prensibi sadece iyi yaşam sağlaması ve bu yaşamın devam ettirilmesidir. *Genius*'un Yunanların inanç sisteminden etkilenmesinin bir sebebi de Lucilius ve Varro'nun *Genius* içerisinde akla yatkın özellikler bulmasıdır. Yaşamsal olmaktan çok akılcı bir nitelik taşıdığını düşünürler.⁷⁷ Dolayısıyla *Genius* ruhu korumanın yanı sıra insan mantığının da sağlıklı çalışmasından sorumludur. Bunu yanı sıra *Genius*la ilgili başka bir düşünce sistemi Roma edebiyatında Horatius'un mektuplarında görülür. Horatius'a göre *Genius*'lar insanları birbirinden farklı kılan şeyin ta kendisiydi ve kişinin kendisiyle birlikte doğup ölüyordu; bu açıdan bakıldığında *Genius*'u kişinin bir parçası olarak da görmek mümkün. Horatius'un bahsetmiş olduğu bu *Genius*lara kişilerince her sene –özellikle kişinin doğum gününde– tapınılıyordu. Bunun yanı sıra *Genius* kaderimize yön veren bir yoldaş olarak da görülüyordu:

Scit Genius, natale comes qui temperat astrum.

(Horatius, *Epistulae*, II.2.187)

Bak işin orasını bilse bilse *Genius* bilir,

Şu burcumuzu yöneten, doğuştan getirdiğimiz yoldaşımız.

Genius'un gücü daha sonraki yıllarda tanrılarla özdeşleştirilmiştir. Tanrıça Iuno bunlardan biridir. Kadınlar kendi *Genius*'larını Iuno, erkekler de kendininkileri Iuppiter olarak adlandırmıştır. Bunun bir sebebi de *Genius*ların tanrılar tarafından onlara bahşedildiğine inanmalarıydı. Kadınların *Genius*'u Iuno'ya niteliklerine göre çeşitli unvanlar verilerek tapınılırdı: *Iugalis Genius* (Evliliğin), *Matronalis Genius* (Evlü

⁷⁷ Bowerman, H.C., *The Birthday as A Commonplace of Roman Elegy*, The Classical Journal, Vol.12/No.5, s.310-318, 1917'den alıntı. Augustinus, C.D.,7,13

kadınların), *Pronuba Genius* (Gelinlerin), *Virginalis Genius* (Bakirelerin koruyucu *Genius*'u).

Bunların yanı sıra bebekleri korumak için doğum ve bebekle ilgili bir dizi tanrıyı hoşnut etmek gerekirdi. Bu konuda da her işin ayrı bir *Genius*'u vardı. Bebeği uykuya yatırırken *Cuba*⁷⁸, beşiğindeyken *Cunina*⁷⁹ ve emzirirken *Rumina*'nın⁸⁰ bebeği korumakla görevli *Genius*'lar olduğuna inanılırdı. Eğer bu koruyucu ruhlardan biri görevini layığıyla yerine getirmesse bebeğin hayatı tehlikede olabilirdi.

Buraya kadar bahsi geçen kişisel *Genius*'a ilaveten başka pek çok şeyin *Genius*'u da bulunmaktadır. Yalnız her bireyde değil, aynı zamanda her yerde, her manevi şahısta her an hazır bulunurlar. Her neye bağlı iseler onunla birlikte doğarlar ve asıl görevleri bağlı buldukları varlıkları korumaktır. Erhat'tan⁸¹ edindiğimiz bilgiye göre Eski Yunan'ın *Daimon*'u ile Roma'nın *Genius* u Türk mitolojisindeki *Cin* kavramı ile bir tutulmaktadır.

Duruma uygun *Genius*'ları onurlandıracak, hoşnut edecek eylemlerde bulunmak oldukça önemlidir. Özellikle de büyük girişimlerde bulunacaklarsa ya da yaşamlarıyla ilgili önemli konularda *Genius*'un hoşnut edilmesi onlar için son derece ciddi bir iştir. Hatta kişinin doğum günü *Genius*'un bayramı olarak görülmekte ve o güne özel şölen düzenlenip yemekler verilmekte, sunularda bulunulmaktadır. Bunun için de kurban

⁷⁸ Uyurken çocukları koruyan tanrıça.

⁷⁹ Beşikteki çocuğu koruyan tanrıça.

⁸⁰ Annesi çocuğu emzirirken onu koruyan tanrıça.

⁸¹ Erhat, A., 2007.

kesme, şölenlerde şarap akıtma gibi onu onurlandıracak davranışlarda bulunmalıdır. Roma şiirinde hem klasik hem imparatorluk dönemi şiirlerinde örneklerini görürüz. Bu tür şiirlerde *Genius*'un nasıl hoşnut edildiğiyle ilgili detaylar mevcuttur:

Tellurem porco. Silvanum lacte piabant.

Floribus et vino genium memorem brevis aevi.

(Horatius, *Epistulae*, II.1.143)

Toprağı domuzla, Silvanus'u sütle hoşnut ederlerdi.

Kısa hayatın hatırına *Genius*'a şarap ve çiçekler sunarlardı.

Cras Genium mero

Placabis et porco bimestri.

(Horatius, *Carmina*, III.17.14)

Yarın *Genius*'u şarapla ve

İki aylık bir domuzla hoşnut edeceksin.

Vinoque diurno

Placari Genium festis impune diebus.

(Horatius, *De Arte Poetica*, 209)

Suçların hoş görüldüğü bayram günlerinde *Genius*

Taze şarapla hoşnut edilir.

Funde merum Genio.

(Persius, *Saturae*, II.3)

Genius için şarap akıt.

Huc ades, et genium ludo centumque choreis concelebra.

(Tibullus, I.7.49)

Buraya gel, oyunla ve yüz dansla *Genius*'u onurlandır.

Geniales dicti a gerendo, qui plurimum posse putabantur, quos postea gerulos appellarunt.

(Paulus, 95)

Genius insanlara yaşam veren bir güç olarak düşünöldü ve Doğum *Genius*'u ya da sadece *Genius* olarak doğum yıldönümünde gereğine uygun olarak onurlandırıldı.

Yukarıdaki satırlardan anlaşıldığı üzere, *Genius* bir tanrı gibi ele alınmaktadır. Censorinus geç dönem yazarı olmasına rağmen eski çağlardaki tanrıya dair şu an dahi geçerli düşünceleri dile getirir. Ayrıca Romalılar *Genius*un tanrılar ve insanlar arası bir konumda olduğunu dahi düşünüyordı. Bu tür bir düşünceyle Eski Yunan'da da karşılaşmaktayız; Platon'un Şölen'inde Sokrates *Daimon*ları, tanrılar ve insanlar arasında bir varlık olarak tanımlar.

Genius'un ve görevlerinin açıklanmasının ardından, doğum günüyle olan ilişkisi bağlamında *Genius*, Roma dini inancında son derece büyük bir öneme sahiptir. Eski Çağlardan bu yana insanoğlu soyunu devam ettirme kaygısını hep içinde taşımıştır. Bu sebeple Antik dönemde ataların genlerinin ve *Genius*larının nesilden nesile aktarıldığını düşündükleri doğum günleri onlar için son derece kutsaldır.

Romalılar için aslında her doğum, başlangıç ve kuruluş kutsaldır. Doğum anını kutsal kılan şey, kişinin doğumuyla ortaya çıkan ve o ölene kadar kendisine eşlik eden,

kimilerinin ikincil benlik kimilerinin de koruyucu melek ya da ruh dedikleri *Genius*ların, kişinin bir sonraki doğum gününe kadar kişiyi korumasını sağlamak amacıyla onurlandırılmasıdır. Bu nedenle her doğum gününde tanrıyı hoşnut etmek için bir takım dini ritüelleri yerine getirdikleri şölen havasında kutlamalar düzenlerlerdi. Doğum gününü kutsal kılan bir diğer sebep ise her doğumun ataların genetik mirasının nesilden nesile aktarılmasıydı ve her doğumla aslında sadece ataların genleri değil aynı zamanda *Genius*un da nesilden nesile devri kutlanıyordu. Bunlara ilaveten, Roma İmparatorluğu'nun erken dönemlerinde geçmişte görevde bulunmuş imparatorların ve aile üyelerinin her yıl düzenli olarak doğum günlerinin kutlandığını biliyoruz. Hatta imparatorların doğum günleri ya da göreve gelme günleri *natales imperii* adlı şölenlerle kutlanıyordu.⁸²

Kişisel olana yönelik bir doğum günü kutlamasının yanı sıra, Romalılar kent, tapınak ya da kimi zaman da volkanlar gibi güçlü oluşumların kuruluşu ya da oluşumu gibi günleri de tıpkı bir doğum günü kutlar gibi kutluyorlardı. Kent kuruluş yıl dönümlerinde de yine doğum günü ritüelleri gibi birtakım gereklilikleri yerine getiriyorlardı. Çünkü inanışlarına göre bu yerlerin de birer *Genius*'u vardı ve yarar sağlamak, yararını devam ettirmek ya da volkanlar gibi korku unsuru barındıran oluşumlardan zarar görmemek için de yine bunların *Genius*'larının hoşnut edilmesi gerektiğine inanıyorlardı.

*İlli enim quod alimenta patriam lucem se denique ipsos dono deorum
habebant, ex omnibus aliquid deis sacrabant, magis adeo ut se gratos*

⁸² Argetsinger, K., *Birthday Rituals: Friends and Patrons in Roman Poetry and Cult*, Classical Antiquity, Vol.11/No:2/October, s.175-193, 1992.

*adprobarentquam quod deos hoc arbitrarentur indigere. Itaque cum
perceperant fruges, ante quam vescerentur, deis libare instituerunt, et
cum agros adque urbes deorum munere possiderent, partem quandam templis
sacellisque, ubi eos colerent, dicaverunt; quidam etiam pro cetera corporis
bona valetudine crinem deo sacrum pascebant. Ita ego, a quo plura in litteris
percepi, tibi haec exigua reddo libamina.*

(*De die natali*, I.9-11)

Yemeğe, vatana ve gün ışığına sahip oldukları için aslında yaşamları tanrıların bir hediyesi olduğu için, tüm bu sahip olduklarının bir kısmını tanrılar için adarlardı, tanrıların buna ihtiyaç duyduklarını düşüncelerinden ziyade minnet duydukları için bunu yaparlardı. Bu nedenle, hasat topladıklarında yemeden önce, tanrılar için şarap dökmeye hazırlanırlardı. Tanrının bir hediyesi olarak tarlalara ve kentlere sahip oldukları için, bunların bir kısmını onlara tapınacakları tapınaklar ve mabetler için ayırırlardı. Hatta bazı adamlar vücudunun geri kalanının sağlığı için saçlarını uzatıp tanrıya adarlardı.

Censorinus'un yukarıdaki satırları Roma dinî inancı hakkında bizi aydınlatır niteliktedir. Bu satırlardan da anlaşılacağı üzere Roma dini, korku ve yarar üzerine kurulmuştur. Tanrıların desteğini sağlamak adına önce onları birtakım sunularla hoşnut etmek gerekirdi ve sağladıkları faydalar için şükranlarını sunmanın bir yolu olan bazı ritüelleri yerine getirerek onları hoşnut etmeleri beklenirdi. Bu bağlamda Tapınak ve kentlerin kuruluşunun kutlanması ise ilk olarak Cicero'da görülür:⁸³

⁸³ Argetsinger, K., *Birthday Rituals: Friends and Patrons in Roman Poetry and Cult*, Classical Antiquity, Vol.11/No:2/October, s.175-193, 1992.

Ibi mihi Tulliola mea fuit praesto natali suo ipso die qui casu idem natalis erat et Brundisinae coloniae et tuae vicinae salutis; quae res animadversa a multitudine summa Brundinisorum gratulatione celebrata est.

(Atticus, IV.1.4; Sestius.131)

Tulliola'm ile hem Brindisi kentinin (kuruluş yıl dönümü) hem de komşun Salus'un doğum günü tesadüfen aynı güne denk geldi; bu anlaşılınca son derece büyük bir Brindisi kalabalığı o günü coşkuyla kutladı.

Romalılar sadece kendi doğum günlerini önemseyip kendi kişisel tanrılarını onurlandırmazlardı, aynı zamanda birbirlerinin doğum gününü kutlamak da onlar için son derece önemli bir işti. Bu da sadece kendi tanrılarına değil başkalarının tanrılarına da eşit dercede özen gösterdiklerinin bir kanıtıdır. Bunu başkalarının tanrılarının da desteğini sağlamak adına yaptıkları düşünülebilir.

Bu tür şöenler, her ne kadar dinî bir gereklilik gibi görünse de soyun devamlılığının kutlanmasından hareketle gerekli olan ritüelleri yerine getirmek için bir araya gelen insanlar arasında bir etkileşime neden olmuştur. Bu yönüyle insanların sosyal ilişkilerini güçlendirmeleri bakımından da büyük öneme sahiptir. Sadece siyasetin kamu alanında ve imparatorluğun dinî törenlerinde değil, aynı zamanda kişisel alanda da aslında

dinî ritüeller dünyayı canlandırma yolu idi. Bunun da sosyal ilişki ağını birleştirmeye yardım ettiği düşünülebilir.⁸⁴

Bu tür şölenler soyun devamlılığını ve koruyuculuğunu sağladığına inanılan *Genius*'a basitçe bir teşekkür biçiminde değildi. Yani sadece tanrı için yapılmıyordu. Her kimden fayda sağlanıyorsa onun için -bu bir insan da olabilirdi tanrı da- aynı şeyler yapılabiliyordu. Bu faydanın kişide yarattığı minnet duygusuyla hareket edildiği düşünülebilir. Yaşamı idame ettirmek için gerekli koşulları sağladığından tanrıya, tanrının bu sunduklarını birbirleriyle paylaşarak destek verdikleri için birbirlerine sunularda bulunurlardı. İnsanın, insana ve tanrıya karşı tutumu bu noktada benzerlik göstermektedir.

Kişiyeye ve tanrıya yapılan sunuların, şölen havasında kutlanan doğum günlerinin temellerini attığı açıktır. *Genius*'un doğum günüyle bağlantısı, her doğum gününde aslında şölenlerin *Genius*'a olan şükranı içeriyor olması, kısacası doğum günlerinin aslında *Genius*'un varlığının kutlandığı ritüeller olmasından kaynaklanmaktadır.

Genius'un festivali olan kutlamalarda yapılan sunulara ilişkin Varro'nun Censorinus'tan yaptığı alıntıda der ki: "O gün sadece kan dökülmeden sunuda bulunulmalıdır." Horatius bir domuzun kurban edilişini anlatır fakat bu doğum günü kutlanan kişiden başka biri tarafından yapılmalıdır:

⁸⁴ Argetsinger, K., *Birthday Rituals: Friends and Patrons in Roman Poetry and Cult*, Classical Antiquity, Vol.11/No:2/October, s.175-193, 1992.

Tellurem porco. Silvanum lacte piabant.

Floribus et vino genium memorem brevis aevi.

(Epistulae, II.1.143)

Toprağı domuzla, Silvanus'u sütle hoşnut ederlerdi.

Kısa hayatın hatırına *Genius*'a şarap ve çiçekler sunarlardı.

Cras genium mero

Placabis et porco bimestri.

(Carmina, III.17.14)

Yarın *Genius*'u şarapla

Ve iki aylık bir domuzla hoşnut edeceksin.

Vinoque diurno

Placari genium festis impune diebus.

(Horatius, Ars Poetica, 209)

Ve taze şarapla

Genius kutsal günlerde hoşnut edilir.

Funde merum genio.

(Persius, Saturae, II.3)

Genius onuruna şarap akıt.

Huc ades et Genium ludis Geniumque choreis

Concelebra et multo tempora funde mero:

Illius et nitido stillent unguenta capillo,

Et capite et collo mollia sarta gerat.

Sic venias hodiernae: tibi dem turis honores,

Liba et Mopsopio dulcia melle feram.

(Tibullus, *Elegiae*, 1.7.49-54)

Madem buradasın *Genius*'u oyunlarla ve danslarla

Onurlandır ve şarap akıt:

Onun ışıktan saçan başına güzel kokular damlatsınlar,

Başında ve boynunda zarif çelenkler taşınsın.

Bugün öyle gel: sana tütsü onurları sunayım,

Mopsopius'a bal ile tatlı çörekler getireyim.

hunc, Macrine, diem numera meliore lapillo,

qui tibi labentis apponit candidus annos,

funde merum Genio, non tu prece poscis emaci

quae nisi seductis nequeas committere divis.

(Persius, *Saturae*, II)

Ey Macrinus, bu günü senin için çalışanlara yıllardır

Yemek veren Lapillus'tan daha iyi say,

Genius için şarap akıt

Şimdiye kadar kişinin, ailenin ve bir yerin *Genius*'unun öneminden bahsedildi. Bunlara ilaveten, Roma'nın yönetiminde de *Genius*'un yeri büyüktü. *Genius*'un varlığının yalnız kişisel ve kişiye ait tüm alan ve konularda değil, Roma'nın Cumhuriyet ve İmparatorluk döneminde siyasi ve askeri alanda dahi kabul görerek varlığını

sürdüğü gözlemlenmektedir. Horatius Cocles'in⁸⁵ Etrüsk kralı Lars Porsenna'ya karşı Pons Sublicius'u⁸⁶ Roma Cumhuriyet dönemi başlangıcında Etrüsklerin köprüden karşıya geçmemeleri konusunda savunduğu sırada köprü yıkılınca Tiber nehrine seslenerek yüzerken ona yardım etmesi için yakarır.⁸⁷ Anlaşılacağı üzere Tiber nehrinin de bir *Genius*'u olduğuna inanılmaktadır.

Daha sonra İ.Ö. 218 yılında bu alanda adı geçen *Genius*, *Genius Publicus* olarak bilinir. Daha sonraki yıllarda Romalı devlet adamı Sulla dönemindeki İç savaş esnasında *Genius*'un toplum ve devlet yaşantısı için önemi daha da artmıştır. Bu yıllarda *Genius Publicus* kavramının yanı sıra Roma toplumunda halka verilen önemin artmasıyla *Genius Populi Romani* kavramı ortaya çıkmıştır ve bu kavram Roma halkını birlik ve beraberlik içerisinde tutma amacına hizmet etmektedir. Hadrianus ve Traianus sikkelerinde de görüldüğü gibi tüm Roma halkının *Genius*'u vardı. Zira Sulla, *Genius Populi Romani*'nin iç savaş sırasında Roma halkını tekrar bir araya getireceğini ummaktadır.

Octavius Caesar, Roma iç savaşının Actium'daki son zaferinin ardından Roma'ya döndüğünde adeta tanrısallığın vücut bulduğu güçlü ve başarılı bir adam olarak Senato'ya çıktı. Dehasının tanınmasıyla, tüm şöenlerde onun *Genius*'u için şarap dökülmesi gerektiğine oy birliğiyle karar verildi.⁸⁸ Caesar'ın başarısında *Genius*'unun büyük payı olduğuna ve kişinin yanı sıra *Genius*'unun da onurlandırılması gerektiğine inandıkları

⁸⁵ Roma Cumhuriyet dönemi komutanlarından.

⁸⁶ Tiber nehri üzerindeki köprü.

⁸⁷ *Tiberine pater te, sancte, precor...*, (Ey kutsal babamız Tiber, sana yalvarırım...)

⁸⁸<http://www.classics.upenn.edu/myth/php/tools/dictionary.php?method=did®exp=1045&setcard=0&link=0&media=0>.

açıkça görülüyor. Böylece imtiyaz hakkı elde eden Caesar, Augustus kelimesinin tanrısallık anlamından yola çıkarak kendisine Augustus adını seçti. Bu adı seçmesi kutsanmasının bir göstergesidir. O her yemekte diğer aile ocağı koruyucu tanrılarıyla birlikte hoşnut kılındı. Bu oylama zamanla tanrısallık imparatorların geleneği haline geldi. Ancak bu tanrısallık kişinin kendisiyle değil göreviyle ilişkilendirilmiştir. Sadece Augustus'un değil, onun gücünü oluşturan herkesin, azatlı kölelerin efendilerinin, köle sahiplerinin, lonca yöneticilerinin, hayırseverlerin, memurların, akrabaların ve arkadaşların da *Genius*'ları vardı. Bunun kanıtı mezar yazıtlarıdır.

Mille Lares Geniumque ducis, qui tradidit illos, urbs habet, et vici numina trina colunt, quo feror? Augustus mensis mihi carminis huius ius habet.

(Ovidius, *Fasti*, V.45)

Buna göre, Augustus'un *Genius*'unun bir başka koruyucu ruh olan Lar'larla iş birliği içerisinde olduğuna ve tüm Roma yaşantısını ve Roma yollarını koruyacaklarına inanılmıştır.

Augustus döneminde eyaletlerin önemi arttı. Bu da bölge *Genius*larının oluşmasına neden oldu. Zira her birlik kendi içinde ayrı güçlere sahip olduğu için onların da birer *Geniusu* olduğu düşünülmüştür. Büyük bir gücün oluşması güçler birliğinin sonucu olduğu düşüncesinden hareketle, sadece büyük gücün değil o gücü oluşturan güçlerin de kendilerine özgü *Genius*ları olduğuna inanılmıştır. Roma yönetim sistemini oluşturan eyaletler bölge *Genius*ları fikrini oluşturdu. Eyaletin güvenliğinden sorumlu hem yöneticilere hem de o bölgenin askeri birliklerine ilişkin yazılarda da onların kendilerine has *Genius*ları olduğu anlaşılmaktadır. *Genius* ile ilgili yazıtlar askeriye ile sınırlı değildi. İmparatorluk yönetimi altındaki Gallia Cisalpina'da yetkili ve saygın kişilerin *Genius*'larına dair sayısız işaret vardır. İmparatorluk çağından günümüze kalan

yüzlerce mezar yazıtları mevcuttur. Bu yazıtlarda kulte dair birtakım kısaltmalar rastlanmaktadır: GPR; *Genius Populi Romani* (Roma halkı *Genius*'u), GHL; *Genius Huius Loci* (Yer *Genius*'u), GDN; *Genius Domini Nostri* (Efendimizin *Genius*'u).⁸⁹

Ancak Roma kültüründe *Genius* kavramı bununla da sınırlı değildir. Çünkü *Genius* evlerin insanların koruyuculuğun yanı sıra aynı zamanda şehir içerisinde ortak kullanım alanlarının da koruyuculuk görevini üstlenmiştir. *Genii Locorum* kültü adı verilen bu inanişe göre kutsal mekanların, mahallelerin, pazarların, sokakların, tiyatroların, hatta hamamların bile bir *Genius*'u olduğuna inanılır. Bu kült, *Genius* kavramının sosyal hayat içerisinde ne kadar yer ettiğini göstermekle birlikte koruyucu ruh kavramının onlar için ne kadar değerli ve kutsal olduğunu aynı zamanda evlerine ve yaşam alanlarına ne kadar sevgi ve saygı dolu bir yaklaşımla yaşadıklarını göstermektedir.

İ.S. 392'de Hıristiyanlığın son zaferiyle, Theodosius I *Genius*'lara, *Lar*'lara ve *Penat*'lara tapımı, resmi görevlerini sonlandırarak vatan hainliği olarak ilan etti. Ancak kavram, farklı isimlerle ya da kabul gören küçük değişikliklerle anılmaya devam etti.

Sonuç olarak söylenebilir ki *Genius* kültü Roma kültüründe gerek bireyler, gerek toplumun birlik beraberliği için gerek ülke komutanları, gerek ortak yaşam alanları, gerekse Roma devleti için çok büyük yere ve öneme sahiptir. Ayrıca atalara ait genin nesilden nesile aktarımı ve yeni bir gen ile *Genius*'ların ortaya çıkması bakımından da derin bir anlam taşımaktadır. Bu bağlamda *Genius* kavramı kökeni Yunanlılardan gelen

⁸⁹ Bonnefoy Y., *Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü*, I.Cilt, 2000.

evi, ocağı koruma felsefesinden gelmekle birlikte *Genius* ruhu ilk kez Romalılarda görülmüştür.⁹⁰ Dolayısıyla Roma inancına özgü, Romalı yazarların metinlerinde de karşılaşılan ve farklı yorumlamaları ya da çağdan çağa gelişen ve değişen unsurları barındıran *Genius* varlığı Roma inanç sisteminde önemini hiç kaybetmeden arttırarak sürdürmüştür.

⁹⁰ Argetsinger, K., *Birthday Rituals: Friends and Patrons in Roman Poetry and Cult*, Classical Antiquity, Vol.11/No:2/October, s.175-193, 1992.

2.4 DOĞUM GÜNÜ ŞİİRİ ÖRNEKLERİ

2.4.1 HAYATTA OLAN KİŞİNİN DOĞUM GÜNÜ ŞÖLENİ ÖRNEĞİ: PROPERTIUS, ELEGIAE, III.10. ŞİİRİ ÇEVİRİSİ VE YORUMU

Hayatta olan biri için yazılmış olan Roma dönemi *elegeia* şairi, Propertius'un III.10. şiiri hem bütünüyle doğum günü şiiri olması, hem doğum günü kapsamını genişleterek şiire felsefi bir derinlik kazandırmış olması hem de iki kişi arasındaki erotik aşk ilişkisinden söz etmesi bakımından diğer doğum günü şiirlerine kıyasla edebi açıdan çok daha önemlidir. Propertius'un büyük bir aşk beslediği sevgilisinin kurgulanmış yani hayali bir karakter olduğuna yönelik yorumlardan bahsedilmektedir.⁹¹

İlk dizelerde şair, şafak vakti güne başlarken sevgilisinin doğum gününü hatırlamış ve iyi bir havada, mutlu ve birbirini kırmayan adil insanlarla günü iyi bir şekilde geçirmeyi dilemiştir. *Genethliacon* türünde, şairlerin esin kaynağı olan *Musalara* rastlamayız ancak çok eski dönemlerde *Musalara* özdeşleştirilmiş olan *Camenaların* Propertius'un daha ilk dizede yatağının başucunda bekledikleri ifadesini kullanmasından şiirini *Camenalardan* aldığı esinle oluşturacağı anlaşılmaktadır. Mutluluk ifadesi olarak “el çırpma” yine doğum günü ritüellerinin vazgeçilmez unsurudur:

*Mirabar, quidnam visissent mane Camenae,
ante meum stantes sole rubente torum.
Natalis nostrae signum misere puellae
et manibus faustos ter crepuere sonos.*

Ne gördü *Camena* 'lar⁹² sabahleyin acaba,

⁹¹ Journal Article'dan alıntı. Wyke, M., *Written women*, 1987.

⁹² Roma'da su perileri. *Camenalar* erken dönemde *Musa*'larla özdeşleştirilmiştir.

yatağımın önünde dururlarken güneş doğduğunda.

Sevgilimin doğum günüyümüş; işaret yolladılar bana
ve üç kez ellerini çırtılar şans getiren sesle.

Dizelerde Niobe ve İtys'ün adını vererek doğum gününde ölen birinin ardından duyulan üzüntülü durumla, doğan birinin yarattığı sevinçli durumu bir araya koyarak *antithesis* sanatına başvurması şiirine derinlik kazandırmıştır. Hatta bu derinlik bazı şairlerin, şiirin derinliği ve kişiselliği sebebiyle *Genethliacon* türünden uzaklaşarak “aşk elegeia”sı halini aldığı düşünmelerine yol açmıştır.⁹³

Transeat hic sine nube dies, stent aere venti, 5
ponat et in sicco molliter unda minas.
aspiciam nullos hodierna luce dolentis,
et Niobae lacrimas supprimat ipse lapis;
alcyonum positis requiescant ora querelis;
increpet absumptum nec sua mater Ityn. 10
tuque, o cara mihi, felicibus edita pennis,
surge et poscentis iusta precare deos.

Bulutsuz bir gün olsun, rüzgarlar asılı kalsın havada, 5
korkutan (korkunç) dalga usulca sokulsun kıyıya.
Görmeyeyim acı çeken birini gün ağardığında;
Niobe'nin kayası engel olsun kendi göz yaşlarına;
Dinlensin yalı çapkınları, yakınmaları bırakıp bir yana;

⁹³ Weinlich, B. P., *Puella and Poeta in Propertius' Elegy 3.10*, Journal Article, No.67, s.21-49, 2011.

Ey sevgilim, mutluluk veren belirtilerle doğan sen,
ayağa kalk, adalet isteyen tanrılara yakar.

Aşağıdaki dizelerde Propertius'un, geleneksel anlatıya uygun olarak, sevgilisinin hem kendisi hem de aşığı için güne özel olarak hazırlanmasını istemesinden doğum gününe ne denli önem verdiği anlaşılmaktadır. Ritüel unsuru dilekler yine dizelerde yerini almıştır. Son dizede dikkat çeken nokta, sevgilisinin Propertius zerindeki egemenliğinin sürmesi dileğidir. şair, aşk ilişkilerinde, erkeklerin aşkın etkisiyle kadına boyun eğmesi geleneğinden söz etmektedir:

*at primum pura somnum tibi discute lympa,
et nitidas presso pollice finge comas;
dein qua primum oculos cepisti veste Properti 15
indue, nec vacuum flore relinque caput;
et pete, qua polles, ut sit tibi forma perennis,
inque meum semper stent tua regna caput.*

İlkin yzne temiz su arp da uykun aılsın,

pırıl pırıl salarını tara parmaklarınla:

sonra Propertius'un gzlerini kamaştıran giysini giy,

15

başına da bir iek takmayı unutma;

dilekte bulun, seni güçlendiren güzelliğin hiç bitmesin diye

senin üzerimdeki egemenliğin hep sürsün.

Propertius'un şölenin görkemini betimlediği aşağıdaki dizelerde, geleneksel anlatıya göre, doğum günü için yapılan diğer hazırlıkların doğum gününün dini boyutuyla ilişkili

olduğunu ifade etmektedir. Tanrıyı hoşnut etmek için sunaklar hazırlanır, tütümler yakılır, şarap akıtılıp çörekler dağıtılır. Ancak şair dizelerde “şarap” ve “çörek” sunumuna yer vermemiştir. Tanrıya sunmaktan ziyade içkilerin içildiği dansların edildiği gibi detayların ardından Propertius ve sevgilisi arasındaki erotik ilişkiye yönelik ifadelere yer verilmiştir. Şiir gece eğlencesiyle tamamlanmıştır. Bu bağlamda sevgilinin doğum günü erotik öğeler içermesi bakımından diğer doğum günlerine kıyasla dini atmosferden uzaklaşmıştır. Dini gerekliliklerden bazıları (şarap, çörek) bu sebeple yerine getirilmez. Doğum günü temasıyla başlayan bu şiir aşk elegeia’sının öğeleriyle sonlanmıştır:

*inde coronatas ubi ture piaveris aras,
luxerit et tota flamma secunda domo, 20
sit mensae ratio, noxque inter pocula currat,
et crocino nares murreus ungat onyx.
tibia continuis succumbat rauca choreis,
et sint nequitiae libera verba tuae,
dulciaque ingratos adimant convivia somnos; 25
publica vicinae perstrepat aura viae:
sit sors et nobis talorum interprete iactu,
quem gravius pennis verberet ille puer.⁹⁴
cum fuerit multis exacta trientibus hora,
noctis et instituet sacra ministra Venus, 30
annua solvamus thalamo sollemnia nostro,
natalisque tui sic peragamus iter.*

Çelenklerle süslü sunakları tütüsüyle kutsayacağın zaman,

⁹⁴ Aşk tanrısı *Amor*.

onların uygun alevi bütün evi pırıl pırıl aydınlatacağı zaman,
bir şölen düşün, akıp gitsin gece kadehler arasında,
bırak oniks taşından çıkan safran kokusu dolsun burnuna.
Tiz sesli borazan boyun eğsin kesintisiz danslara,
uçarılıkla söylediğin sözler için gem vurma ağzına,
bırak tatlı şölenler engel olsun kabus gibi rüyalara;
yandaki sokak çın çın çınlasın kahkahalarla:
zar atarak öğrenelim ne yazıldıysa alnımıza,
o çocuk daha hızlı vursun bizden birine kanatlarıyla.
akıp giden zamanla kadehler boşalırken,
Venus gecenin kutsal törenlerini hazırlarken, 30
bitirelim yıllık törenlerimizi yatak odamızda,
böylece tamamlayalım doğum günü yolculuğunu baştan sona.

Bu şiir, sevgilinin doğum gününe yapılan vurgu ve Propertius ile sevgilisi arasında geçen gerçek erotik ilişki olarak iki bölüme ayrılabilir. Bunun yanı sıra Propertius'un sevgilisini kaybetme korkusu şiirin genelinde hissedilmektedir. Şair zamanın hızla akıp gittiği ve adım adım ölüme dolayısıyla ayrılık vaktine yaklaşıldığı kaygısını taşımış ve bunu da dizelerine yansıtmıştır.

2.4.2 ÖLMÜŞ BİRİNİN DOĞUM GÜNÜ ŞÖLENİ ÖRNEĞİ: STATIUS, SILVAE, II.7. ŞİİRİ ÇEVİRİSİ VE YORUMU

Gümüş Çağ şairlerinden Publius Papinius Statius'un, çeşitli konularda yazılmış otuz iki küçük şiirden oluşan beş kitaplık *Silvae* adlı yapıtının ikinci kitabından yedinci şiiri ele alınacaktır. İncelediğimiz şiir bir doğum günü şiiridir. Ancak ölmüş birinin doğum günü için yazılmış olması onu sıradan bir şiir olmaktan öteye götürür. Ayrıca bir şairin ve Roma şiirinin nitelikleri hakkında yazarın görüşlerini içermesi bakımından önemlidir. Şiiri incelemeye geçmeden önce Lucanus'un hayatı hakkında bilgi vermenin şiiri daha anlaşılır kılacağını düşünüyorum.

Atlı sınıfı mensubu bir aileden gelen Marcus Annaeus Lucanus, İspanya'nın Cordoba kentinde dünyaya geldi. (3 Kasım 39 - 30 Nisan 65) Lucanus'un eğitim için küçük yaşta Roma'ya getirilmesinde amcası Genç Seneca'nın payı büyüktü. Roma'da iyi bir eğitim aldı. Stoacı Lucius Annaeus Cornutus'un⁹⁵ öğrencisi iken mahkemelerde söylevler vermeye başladı. Bu sayede İmparator Nero ile dostluk kurma fırsatı buldu. Üstün başarısından ötürü Nero'nun dikkatini çekerek çok genç yaşta quaestor⁹⁶ oldu. Öte yandan sanatsal uğraşlarını sürdürdü. İ.S. 60'ta ilki düzenlenen Neronia festivalinde imparator Nero'ya övgü şiiri (Laudes Neronis) bir ödülle onurlandırıldı. Ardından yaklaşık olarak 62-63 yılında yazdığı on kitaplık Caesar ve Pompeius arasındaki zorlu savaşı konu alan, 8060 hexameter dizesinden oluşan *Bellum Civile* ile adından çok söz

⁹⁵ Lucanus'un kendi ailesinin azatlı kölesi. Nero döneminde yıldızı parlamış Stoacı hatip.

⁹⁶ Roma'da devlet hazinesinden, cezai işlerden ve finansal işleri denetlemekten sorumlu, seçilmiş devlet memurları.

ettirmiştir.⁹⁷ Ancak şiiriyle bu denli ün kazanması Nero'nun kıskançlığına yol açtı. Bu nedenle şiir yazması ve mahkemelerde savunma yapması yasaklandı.

Bu duruma öfkelenen Lucanus, Piso'nun Nero'ya düzenlediği suikast tertibine katıldı⁹⁸ ancak bu girişim anlaşılınca Lucanus kendini geri çekti. Tertibi düzenleyenlerin adlarını vermesi koşuluyla bağışlanacaktı. İsimleri vermeyince kendi yaşamını sonlandırması emredildi. Lucanus 26 yaşında bileklerini keserek yaşamına son verdi.

Lucanus, Nero dönemi mahkemesine, gerek aldığı retorik ve felsefe eğitimiyle gerek yazılarındaki coşku ve açıklıkla sanatsal bir pencere açmıştır. Romalı retorikçi Quintilianus, Lucanus'un şairlerden çok hatipler için daha iyi bir model olduğunu düşünüyordu.⁹⁹

Retorik öğelerle dolu bu şiiri yorumlamaya geçmeden önce şiirin daha iyi anlaşılması açısından şiirin ne amaçla yazıldığı konusunda bilgi vermenin yararlı olacağı kanısındayım. Bir gece Polla Argentaria kaybettiği eşi Lucanus'u rüyasında görür ve çok etkilenir. Bunun üzerine eşinin yaklaşan doğum gününü kutlamaya karar verir ve Statius'a bu şiiri özel olarak yazdırır.

⁹⁷ *Bellum Civile*'den önceki yapıtlarının yalnızca adları günümüze ulaşmıştır; Troya savaşını konu alan *Iliacon* şiiri; konusu yeraltı dünyasına inmekle ilgili olan *Catachthonion*; *de incendio urbis*; yarım kalmış bir trajedi olan *Medea*; *Saturnalia*; çeşitli şiirlerden oluşan *Silvae*; *Laudes Neronis*; Pantomim metinleri; *Declamatio*'lar ve epigramlar.

⁹⁸ Suetonius, *On İki Caesar'ın Yaşamı*, Nero XXXVI.

⁹⁹ P.Papinius Statius, *Silvae Book II: A Commentary*, 1984.

İlk dizelerde öncelikle kişinin doğduğu güne atıfta bulunulur;

*Lucani proprium diem frequentet
quisquis collibus Isthmiae Diones*

(Stattus, *Silvae*, II.7)

Kutlasın Lucanus'un¹⁰⁰ doğum gününü¹⁰¹

Isthmia'lı¹⁰² Dione'nin¹⁰³ tepelerindeki herkes

Doğum günü sözcüğü için yaygın olarak kullanılan *natalis dies* kavramı yerine “kendine özgü, özel, şahsa ait gün” anlamlarında kullanılan *proprius dies* sözcüğü tercih edilmiştir. Stattus, Polla'nın isteği üzerine yazdığı şiirin ilk dizelerinde Roma geleneğine uygun olarak şiirlerini yazarken kendisine ilham veren ya da verecek tanrıları, Hermes (Mercurius), Dionysos (Bacchus), Apollo ve Musalar'ı sıralar. Ancak şiirini daha güçlü kılmak adına tanrıların adlarını doğrudan vermek yerine epithetonlarını kullanır: (5-8)

docto pectora concitatus oestro

¹⁰⁰ Marcus Annaeus Lucanus (3 Kasım 39- 30 Nisan 65), Genellikle Lucan adıyla anılan, Hispania Baetica eyaletinin Corduba kentinde doğmuş Romalı şair.

¹⁰¹ *Proprius*; kendine özgü, özel, kişisel anlamıyla burada *natalis dies* yani doğum günü yerine kullanılmıştır.

¹⁰² *Akrokorinthos*; Korinthos Akropol'ü. Aphrodite'nin ünlü tapınağının bulunduğu tepe.

¹⁰³ Oceanus ve Thetys'in kızı. Homeros'a göre Venüs (Aphrodite), Zeus ve Dione'nin kızı.

pendentis bibit unguiae liquorem.

ipsi quos penes est honor canendi, 5

vocalis citharae repertor Arcas,

et tu Bassaridum rotator Euan,

et Paeon et Hyantiae sorores

Çılginca kendinden geçip ele avuca sığmayınca

İçer uçan atın¹⁰⁴ suyunu.

Şehvet şarkıları söylemekten onur duyan her bir kişi, 5

Büyüleyici Kithara'nın kâşifi Arcas¹⁰⁵,

Ve sen Maenad'ları¹⁰⁶ etrafında döndüren Evan¹⁰⁷,

¹⁰⁴ *Pendentis unguiae* uçan at için kullanılmış. Pegasus tarafından Korinthos Akropol'ünde yapılmış Peirene kaynağı kastediliyor. Kutsal suyu içmek şiirsel bir aktivite sembolü.

¹⁰⁵ Arkadia'lı tanrı Mercurius(Hermes). Lucanus'tan itibaren Mercurius için bu isim kullanılmaya başlanmıştır. (IX 661) Doğduğu gün Lyra'yı icat ettiği için şiir tanrısı olarak adlandırılmıştır.

¹⁰⁶ Bacchus(Dionysos) şenliklerinde tanrının yanında dolaşan ve kaplanları sevk eden kadınlar.

¹⁰⁷ Bacchus'ün diğer adı. Şiirin tanrısı olarak şairleri esinler. Yunan şiirinde Musalara önderlik ettiği bilinir.

Sonraki dizelerde yapılması gereken işte kendi sorumluluğunu başkalarıyla paylaşmak ister ve hem kendi yapacağı işleri hem diğerlerininkini sayıp döker. Böylece şiirin etki alanını genişletir. Ardından doğum günü şiiri anlatısına uygun olarak şiirini oluşturmaya başlar: (9-20)

*laetae purpureas novate vittas,
crinem comite, candidamque vestem
perfundant hederæ recentiores.
docti largius evagentur amnes,
et plus Aoniae virete silvae, 10
et, si qua patet aut diem recepit,
sertis mollibus expleatur umbra.
centum Thespiacis odora lucis
stent altaria victimaeque centum,
quas Dirce lavat aut alit Cithaeron. 15
Lucanum canimus, favete linguis;
vestra est ista dies, favete, Musae,*

¹⁰⁸ Apollo. Klasik devir kültürlerinde çoğunlukla iyileştirici Apollo'nun ritüel sıfatı olarak geçer.

¹⁰⁹ Musalar. Zeus ile Mnemosyne'nin dokuz kızı. Başlangıçta şiir esinleyen ilham perileri olarak bilinirken, zamanla bilim ve diğer sanatlarla da ilişkilendirilmişlerdir. *Hyantius*, Boiotia'lı kelimesi için kullanılan ender bir sıfattır.cf. Plin. Nat. IV 26. "Hyantiae" Poliziano (1978) tarafından düzeltilmiştir: "Eu(h)antiae".

*dum qui vos geminas tulit per artes,
et vinctae pede vocis et solutae,
Romani colitur chori sacerdos.* 20

Neşe içinde değiştirin erguvan rengi¹¹⁰ kurdelelerinizi,

Toplayın saçınızı, bembeyaz elbisenizi 10

Taze sarmaşıklar sarsın.

Çağıl çağıl aksın durgun nehirler,

Daha da yeşerin Aonia¹¹¹ ormanları,

Karanlık çekilip bırakınca yerini güne,

zarif çelenkler doldursun orayı.

Dirce'de¹¹² yıkanan ya da Kithaeron'da¹¹³ beslenen 15

Thespiyalılar¹¹⁴ için güne özel yüz güzel kokulu

Kurban taşı ve yüz kurban hazırlansın,

¹¹⁰ Roma İnancının sembolik rengi olması sebebiyle kurdeleler beyaz değil erguvan rengidir. Cicero, *De Legibus*, II 18, 45. Başka bir varyasyona göre ise kurdelelerin erguvan rengi, Bacchus'e ait olmalarından kaynaklanmaktadır. Üzüm ve şarapla ilişkilendirilmiştir. (Lucilius,1288(Krenkel), Propertius, III.17.17, Ovidius, *Metamorphoses*, III.485, cf. Sophokles, *Oedipus*, 210)

¹¹¹ Helicon dağı ve Aganippe kaynağının bulunduğu, Boiotia'nın bir kesimi.

¹¹² Boiotia'da ünlü bir pınar.

¹¹³ Boiotia'da bir dağ.

¹¹⁴ Thespia halkı. Thespia, Boiotia'da bir kent.

Lucanus'u terennüm ediyoruz, sessiz olun¹¹⁵;

Bu sizin gününüz eşlik edin¹¹⁶, Musalar, 20

İcra ederken siz

Hem vezne bağlı hem de serbest sanatları¹¹⁷

Romalı koro rahibine¹¹⁸ saygı gösteriliyor.

Şair yukarıdaki dizelerle güne nasıl özenle hazırlanıldığını gözler önüne serdikten sonra yazım geleneği gereği sözü Lucanus'un doğduğu güzel ülkenin övgüsüne getirir. Bunun yanı sıra Doğum günü şiiri yazımında kıyaslama vazgeçilmez bir unsurdur. Ayrı ayrı başlıklar altında kişisel kıyaslamalar yapılır. Statius, Lucanus'u hayatında etkisi büyük olan amcası Genç Seneca ile kıyaslar (31-32) ve geleneksel anlatıya uygun olarak kıyaslamada ayrıntıya girer.

*Felix heu nimis et beata tellus,
quae pronos Hyperionis meatus 25
summis Oceani vides in undis
stridoremque rotae cadentis audis;
quae Tritonide fertilis Athenas
unctis, Baetica, provocas trapetis:
Lucanum potes imputare terris! 30*

¹¹⁵ *Favete*. Sessiz olun.

¹¹⁶ *Favete*. Eşlik edin. 15 ve 16. dizeler tam cinas (yazılışları aynı anlamları farklı iki kelimenin bir arada kullanılması) sanatıyla yazılmış.

¹¹⁷ Şiir ve düz yazı.

¹¹⁸ Lucanus.

*hoc plus quam Senecam dedisse mundo
aut dulcem generasse Gallionem.
attollat refluos in astra fontes
Graio nobilior Melete Baetis;
Baetim, Mantua, provocare noli. 35*

Ey son derece mutlu ülke,
Hyperion'un¹¹⁹ batarken izlediği yolu 25
Oceanus'un dalgalarının yüzeyinde görürsün
Dönen tekerleğin gıcirtısını işitirsin;
Tritonidus'un¹²⁰ verimli Atina'sına
Yağlı zeytin değirmenleriyle meydan okursun Baetica¹²¹:
Lucanus'a topraklarından ötürü imrenebilirsin!30
Bu, Seneca'nın dünyaya sunduğundan ve
Tatlı dilli Gallio'nunkinden¹²² çok daha fazladır.

¹¹⁹ Bir titan, Ouranos ve Gaia'nın oğlu. Güneş'in babası. Mitoloji'de bazen Güneş'in kendisi için kullanılır. Bu ad "(yeryüzünün) üstünden giden" anlamına gelmektedir. (Grimal, P., *Mitoloji Sözlüğü*)

¹²⁰ Minerva (Pallas Athena). Ancak şiirde ad aktarması yapılarak zeytin ağacı için kullanılmış bir sözcük.

¹²¹ Hispania'da Lucretius'un doğduğu eyalet.

¹²² Iunius Gallio (Retorikçi) tarafından evlat edinildiği zaman L. Annaeus Novatus (Retorik ustası Yaşlı Seneca'nın oğlu. Lucanus'un amcası.), *Gallio* adını almıştır. Daha

Yükseltsin tersine akan pınarları yıldızlara¹²³

Yunan nehri Meles'ten¹²⁴ çok daha soylu olan Baetis¹²⁵;

Mantova'daki¹²⁶ Baetis'e meydan okumaya kalkma sakın. 35

Şair Lucanus'u, sadece Seneca ile kıyaslamakla kalmaz, Antik Çağ'ın epik şairleri Homeros ve Vergilius ile de kıyaslar. (33-35) Böylece Lucanus'un ne denli büyük bir şair olduğunu vurgulamış olur. Statius'un şiirlerinde kıyaslamannın yeri büyüktür. Sonraki dizelerde Calliope'nin ölen oğlu Orpheus ile Lucanus'u kıyaslar. Burada yapılan kıyaslama önemlidir: Lucanus'u yüceltmek için, epik şairlere esin veren Musa Calliope'nin kendisini esinlediği, hatta oğlu Orpheus'un acısına yas tutan Calliope'nin, Lucanus'un doğumuyla acısını hafiflettiği düşüncesinden hareketle Lucanus'u adeta Orpheus'a denk bir şair olarak sunar.

*hoc plus quam Senecam dedisse mundo
aut dulcem generasse Gallionem.*

Bu, Seneca'nın dünyaya sunduğundan,

çok kamu görevlerinde bulunmuş ancak Lucanus'la kıyaslanmasından kendisinin de bir ozan olduğu sonucuna varıyoruz. (Stat. Silv. II.7 A Commentary Harm-Jan Van Dam)

¹²³ St. Mucizeyi ve coşkunu birleştirmiş.

¹²⁴ Homeros'un doğduğu yerde, Smyrna (bugünkü İzmir) yakınlarında küçük bir nehir.

¹²⁵ Guadalquivir. Baetica'nın en büyük nehri.

¹²⁶ Kuzey İtalya'da bir kent. Yunan şiirinin doruk noktası olarak kabul edilen Homeros'un ardılı Vergilius'un doğduğu kent. St. Lucanus'u, Homeros ve Vergilius'tan üstünmüş gibi yansıtıyor. Övgü şiirinin doğasına uygun olarak mübalağa sanatını kullanıyor.

Tatlı dilli Gallio'nunkinden¹²⁷ çok daha fazladır.

attollat refluos in astra fontes

Graio nobilior Melete Baetis;

Baetim, Mantua, provocare noli. 35

Yükseltsin tersine akan pınarları yıldızlara¹²⁸

Yunan nehri Meles'ten¹²⁹ çok daha soylu olan Baetis¹³⁰;

Mantova'daki¹³¹ Baetis'e meydan okumaya kalkma sakın! 35

Statius anlatısında, Calliope'nin Lucanus'un şairliğini övdüğü dizelere yer vererek Lucanus'u yüceltme amacına ulaşır. Dolayısıyla Calliope'nin konuşmasının önemli kısmı bu dizelerdir. (41-80)¹³²

¹²⁷ Iunius Gallio (Retorikçi) tarafından evlat edinildiği zaman L. Annaeus Novatus (Retorik ustası Yaşlı Seneca'nın oğlu. Lucanus'un amcası.), *Gallio* adını almıştır. Daha çok kamu görevlerinde bulunmuş ancak Lucanus'la kıyaslanmasından kendisinin de bir ozan olduğu sonucuna varıyoruz. (Stat. Silv. II.7 A Commentary Harm-Jan Van Dam)

¹²⁸ Statius Mucizeyi ve coşkunluğu birleştirmiş.

¹²⁹ Homeros'un doğduğu yerde, Smyrna (bugünkü İzmir) yakınlarında küçük bir nehir.

¹³⁰ Guadalquivir. Baetica'nın en büyük nehri.

¹³¹ Kuzey İtalya'da bir kent. Yunan şiirinin doruk noktası olarak kabul edilen Homeros'un ardılı Vergilius'un doğduğu kent. St. Lucanus'u, Homeros ve Vergilius'tan üstünmüş gibi yansıtıyor. Övgü şiirinin doğasına uygun olarak mübalağa sanatını kullanıyor.

¹³² Newmyer bu kısmı (41-80) 5'e ayırıyor:

*Natum protinus atque humum per ipsam
primo murmure dulce vagientem
blando Calliope sinu recepit.
tum primum posito remissa luctu
longos Orpheos exuit dolores* 40

Doğduktan hemen sonra, kendi yerinde
İlk tatlı mırıltısıyla ağlarken
Kucağına aldı tatlı dilli Calliope¹³³.
İşte o zaman, ilk olarak yas tutmayı bırakıp
Orpheus'un¹³⁴ uzun süren acılarından kurtardı kendini 40

1) Lucanus diğer ozanlara ve onların konularına üstün gelerek onları geride bırakacak. (41-44)

2) *Bellum Civile* (45-53)

3) Lucanus'un önceki çalışmaları. (54-63)

4) Tekrar *Bellum Civile* 'ye değiniyor.

5) Konuyu yine Lucanus'un diğer ozanlara ve onların konularına üstün gelmesine getiriyor. (73-80)

¹³³ Yunan şiirinin, Genellikle de epik şiirin Musa'sı sayılır. Orpheus'un annesidir. Şiirde Lucanus'un koruyucusu olarak verilmiş.

¹³⁴ Calliope'nin oğlu. Şarkıcı, Müzisyen ve şair. Çoğu kez Kithara'nın mucidi kabul edilir.

Sadece doğumuyla değil yaptıkları işlerde de kıyaslamasını sürdürür. Orpheus ve Lucanus'un hitap ettiği toplulukların farklılıkları üzerinde durur. (43-47) Lucanus'u sanatı bakımından Yunan şairleri (42-53) ve önceki Roma şairleriyle karşılaştırırken onun üstünlüğünü vurgular. (73-80) Statius'un anlatılarından Lucanus'un Vergilius'u hem gelişmişliğiyle hem de epik şiirinin edebi değeriyle gölgede bıraktığı sonucuna ulaşılabilir.

Statius Eski Roma şairleriyle Lucanus'u kıyasladıktan sonra Lucanus'un şiirinin ayrıntılarına geçer.

et dixit: 'puer o dicite Muis,
longaeuos cito transiture vates,
non tu flumina nec greges ferarum
nec plectro Geticas movebis ornos,
sed septem iuga Mariumque Thybrim 45

et doctos equites et eloquente
cantu purpureum trahes senatum.
nocturnas alii Phrygum ruinas
et tardi reducis vias Vlixis
et puppem temerariam Minervae 50

trita vatibus orbita sequantur:
tu carus Latio memorque gentis
carmen fortior exeris togatum.
ac primum teneris adhuc in annis
ludes Hectora Thessalosque currus 55
et supplex Priami potentis aurum,

et sedes reserabis inferorum;
ingratus Nero dulcibus theatri
et noster tibi proferetur Orpheus.
dices culminibus Remi vagantis 60
infandos domini nocentis ignes.
hinc castae titulum decusque Pollae
iucunda dabis adlocutione.
mox coepta generosior iuventa
albos ossibus Italis Philippos 65
et Pharsalica bella detonabis,
quo fulmen ducis inter arma divi,
libertate gravem pia Catonem
et gratum popularitate Magnum.
tu Pelusiaci scelus Canopi 70
deflebis pius et Pharo cruenta
Pompeio dabis altius sepulcrum.
haec primo iuvenis canes sub aevo,
ante annos Culicis Maroniani.
cedet Musa rudis ferocis Enni 75
et docti furor arduus Lucreti,
et qui per freta duxit Argonautas,
et qui corpora prima transfigurat.
quid? maius loquar: ipsa te Latinis
Aeneis venerabitur canentem. 80

Ve şöyle söyledi: “Ey Musalara adanmış,

Önceki şairlerden üstün olacak çocuk!
Sen nehirleri, vahşi hayvan sürülerini
Getalara¹³⁵ ait üvez ağaçlarını anlatmayacaksın,
Yedi tepeyi, Mars'a ait Tiber'i 45
Ve eğitilmiş atlı sınıfını hoş
Bir ezgiyle erguvan rengi senatoyu kaleme alacaksın.
Diğerleri, Troyalıların yıkım getiren gecelerini,
Engellemelerden ötürü geciken Ulixes'in¹³⁶ yolunu,
Minerva'nın gözü kara gemisini¹³⁷, 50
Şairlerin açtığı yolu izlesinler:
Latium'da saygı gören, soyunu unutmayan sen
Canla başla Roma şiirini¹³⁸ söyleyeceksin.
Toyluk çağlarında ilk olarak
Hektor'u¹³⁹ ve Teselya arabalarını yazacaksın 55
Güçlü Priamus'un altınını arzu edeceksin,
Ve ölümlerin mekanını anlatacaksın;
Hoş tiyatro oyunlarından haz almayan Nero¹⁴⁰
Ve bizim Orpheus yol gösterecek sana.

¹³⁵ Aşağı Danube'de (bugünkü Tuna nehri) yaşayan Thracia'lı halka ait. Roma ile zıtlığını ifade etmek ve kıyaslama yapmak için *Barbar* imasıyla kullanılmış.

¹³⁶ Odysseus. Troya kahramanlarından. İthake kralı.

¹³⁷ Argo. Yapımına Minerva'nın yardım ettiği gemi.

¹³⁸ *Carmen Togatum*.

¹³⁹ Troya kralı Priamus'un büyük oğlu. Paris'in ağabeyi.

¹⁴⁰ 54-68 yılları arasında Roma İmparatorluğunu yöneten beşinci ve son imparator.

Anlatacaksın başıboş gezinen Remus'un tepelerinde¹⁴¹ 60
Zalim hükümdarın¹⁴² korkunç yangınlarını.
Sonra iffetli Polla'nın¹⁴³ şanını ve güzelliğini
Hoş sözlerle dile getireceksin.
Çok geçmeden daha soylu bir gençlik dönemi başlayınca
İtalyan kemiklerinden oluşmuş beyaz Makedonya egemenliğini 65
Ve Pharsalia savaşlarını sonlandıracaksın,
Savaşlarda kutsanmış komutanı¹⁴⁴,
Yurtseverliğiyle ve dobralığıyla bilinen sıkıcı Cato'yu¹⁴⁵
Halkın sevgisini kazanmış yüce Magnus'u¹⁴⁶ susturacaksın.
Yurtsever olan sen Pelusium'daki¹⁴⁷ Canopus'un¹⁴⁸ felaketine 70
Gözyaşı dökereceksin ve zalim Pharus'tan¹⁴⁹
Daha ihtişamlı bir mezar vereceksin Pompeius'a.

¹⁴¹ *Aventinus tepesi*. Efsaneye göre Roma'nın kurucusu kabul edilen Romulus'un, kardeşi Remus'u gömdüğü ve Roma'nın kurulduğu yedi tepeden biri. Remus ile özdeşleştirilmiş.

¹⁴² Nero.

¹⁴³ *Polla Argentaria*. Lucanus'un karısı.

¹⁴⁴ Gaius Iulius Caesar (İÖ 100-44) Romalı askerî ve politik lider, hatip, güçlü bir yazar.

¹⁴⁵ Marcus Porcius Cato (İÖ 234-149) Romalı devlet adamı, hukukçu, hatip.

¹⁴⁶ Gnaeus Pompeius Magnus (İÖ 106-29) Roma Cumhuriyeti'nin son dönemlerinin askeri ve politik lideri.

¹⁴⁷ Nil'in doğusunda bir kent.

¹⁴⁸ Aşağı Mısır'da bir ada kenti.

¹⁴⁹ Mısır Tanrıçası İsis'in Rahiplerinden biri.

İşte bunlardır hayatının baharında anlatacakların,

Maronianus'un¹⁵⁰ Culex'inden¹⁵¹ yıllar önce.

Boyun eğecek savaşçı Ennius'un hünersiz Musa'sı

75

Çılgınlığı sona erecek bilge Lucretius'un,

Argonautları boğazdan geçiren¹⁵²,

Önceki bedenlerini değiştiren¹⁵³.

Daha ne diyeyim? Sen Latinlere

Hitap ederken Aeneis¹⁵⁴ bizzat onurlandıracak seni.

Kıyaslamalarla Lucanus'u övmesinin ardından Statius, Lucanus'un eşi Polla'nın övgüsüne ve evliliklerine geçer. Evliliklerinde bağlılığı ön plana çıkarır. Evliliklerini ve Polla'nın güzelliğini övdükten sonra ağıt bölümüne, Lucanus'un yasına geçilir. Şiirin son dizelerinde Lucanus'un karısının süregelen yası, Calliope'nin oğlu Orpheus için tuttuğu yasla bir tutulur. (98)

Nec solum dabo carminum nitorem,

sed taedis genialibus dicabo

doctam atque ingenio tuo decoram

qualem blanda Venus daretque Iuno

forma, simplicitate, comitate,

85

¹⁵⁰ Publius Vergilius Maro'nun aile adı.

¹⁵¹ Vergilius'un bir yazısının başlığı.

¹⁵² Varro Atacinus.

¹⁵³ Ovidius.

¹⁵⁴ Romalı şair Vergilius'un epik destanı.

*censu, sanguine, gratia, decore,
et vestros hymenaeon ante postes
festis cantibus ipsa personabo.*

Sadece neşeli şarkılar söylemeyeceğim,
Düğün meşaleleri de eşlik edecek şiirlere
Sen yeteneğinle etkileyici bir şekilde sergilerken
Tatlı dilli Venüs ve güzel Iuno'nun verdiği
İçtenlikle, nezaketle, 85
Servetle, soyla, zerafetle, güzellikle
Sizin kapılarınız önünde Hymaneus'un¹⁵⁵
Şölen şarkılarıyla bizzat kulağını çınlatacağım.

Evliklerinin ve Polla'nın güzelliğinin övgüsünün ardından ağıt bölümüne,
Lucanus'un yasına geçilir. Calliope'nin Orpheus için tuttuğu yas Lucanus'un kiyle yer
değiştirir. (98)

*O saevae nimium gravesque Parcae!
o numquam data longa fata summis! 90
cur plus, ardua, casibus patetis?
cur saeva vice magna non senescunt?
sic gnatum Nasamonii Tonantis
post ortus obitusque fulminatos
angusto Babylon premit sepulcro; 95*

¹⁵⁵ Evlilik tanrısı.

sic fixum Paridis manu trementis
Peliden Thetis horruit cadentem;
sic ripis ego murmurantis Hebri
non mutum caput Orpheos sequebar.
sic et tu (rabidi nefas tyranni!) 100
iussus praecipitem subire Lethen,
dum pugnas canis arduaue voce
das solacia grandibus sepulcris,
(o dirum scelus! o scelus!) tacebis.'

Ey zalim ve ürkütücü Parca'lar!¹⁵⁶

Zirvedekilere asla uzun bir ömür verilmedi! 90

Yüksektekiler, neden yıkıma daha meyillisiniz?

Neden kimse öfkesinin büyüklüğü yüzünden yaşlanmaz?

Öyle ki Nasamonia'lı¹⁵⁷ Tonans'ın¹⁵⁸ oğlunu

Doğudan ve batıdan yıldırımlar fırlatarak

Dar bir mezara haspetti Babylon¹⁵⁹; 95

Çılgına dönen Paris'in¹⁶⁰ eliyle delik deşik edilince

¹⁵⁶ Roma'da kader tanrıları (Yun. *Moiralar*).

¹⁵⁷ Kyrene'nin güney batısında yaşamış bir Libya halkı.

¹⁵⁸ Iuppiter'in (*Zeus*) sıfatlarından.

¹⁵⁹ Babil. Fırat üzerinde antik bir kent. Ammon'un (Iuppiter) oğlu olduğu iddia edilen Büyük İskender Babil'de ölmüştür ancak mezarı İskenderiye'dedir.

¹⁶⁰ Troya kralı Priamus'un küçük oğlu, Hector'un kardeşi.

Peleus ođlu¹⁶¹ ölecek diye dehşete kapıldı Thetis¹⁶²;

Ben Hebrus'un¹⁶³ çağlayan kıyılarında bile

Orpheus'un sesini işitirdim.

Ah o çılgın Tyran'ın günahı! Emredilince 100

Lethe'ye¹⁶⁴ baş aşağı dalman,

Sen yüksek sesle savaşları terennüm ederken

Soyluların mezarlarına teselli veriyorsun,

Ah o melun suç! Ah o suç! Sesin çıkmayacak.

Sic fata est leviterque decidentes 105

abrasit lacrimas nitente plectro.

Böyledir kader, yavaş yavaş akan 105

Göz yaşlarını sildi göz alıcı liriyle.

Yukarıdaki iki dizeden oluşan sonuç bölümünün ardından, Polla'nın sadakatinin ayrıntılarının verildiği (121-131) dizeler gelir.

At tu, seu rapidum poli per axem

famae curribus arduis levatus

qua surgunt animae potentiores,

terras despicias et sepulcra rides; 110

¹⁶¹ Pythia kralı (Teselya) Peleus'un oğlu Akhilleus.

¹⁶² Deniz perisi. Akhilleus'un annesi.

¹⁶³ Thracia'da bir nehir (bugünkü Meriç).

¹⁶⁴ Ölüler diyarının yeraltı nehri.

*seu pacis merito nemus reclusi
felix Elysii tenes in oris,
quo Pharsalica turba congregatur,
et te nobile carmen insonantem
Pompei comitantur et Catones; 115
(tu magna sacer et superbus umbra
nescis Tartaron et procul nocentum
audis verbera pallidumque visa
matris lampade respicis Neronem),
adsis lucidus, et vocante Polla 120
unum, quaeso, diem deos silentum
exores: solet hoc patere limen
ad nuptas redeuntibus maritis.
haec te non thiasis procax dolosis
falsi numinis induit figura, 125
ipsum sed colit et frequentat ipsum
imis altius insitum medullis;
at solacia vana subministrat
vultus, qui simili notatus auro
stratis praenitet incubatque somno 130
securae. procul hinc abite, Mortes:
haec vitae genialis est origo.
cedat luctus atrox genisque manent
iam dulces lacrimae, dolorque festus,
quicquid fleverat ante, nunc adoret. 135*

Ama sen dünyanın hızla dönen ekseninden geçip
Fama'nın¹⁶⁵ yüce yarış arabalarıyla yükselirken göğe
Daha büyük ruhların doğduğu,
Yeryüzüne bakar, mezarlarla alay edersin; 110
Barış ormanını hakediyorsun
Elysium'un¹⁶⁶ kıyılarında mutlusun,
Pharsalia¹⁶⁷ kalabalığının toplandığı yerde,
Sen soylu şarkını söylerken
Eşlik eder sana Pompeius'lar ve Cato'lar; 115
Sen yüce ruhunla kutsal ve gururlusun
Bilmezsün suçluların uzaktaki Tartarus'unu¹⁶⁸
İşitiyorsun kamçı seslerini ve solgun
Nero'yu görüyorsun annesinin gölgesinde kalmış,
Göz alıcı olası ve Polla çağırınca seni 120
Suskunların tanrılarına tek bir gün için yakarmanı diliyorum
Bu evin kapıları hep açıktır
Eşlerine dönen kocalara.

Böylece Statius'a göre güçlü bağlar üzerine kurulmuş bir evlilikte eşin ölümünden duyulan acı ile bir annenin evladını kaybettiğinde duyduğu acı bir tutulmuştur.

¹⁶⁵ Halkın sesi.

¹⁶⁶ Cennet.

¹⁶⁷ Caesar'ın Pompeius'u yendiği Teselya'daki kentin halkı.

¹⁶⁸ Yeraltı dünyası. Özellikle suçlular için ayrılmış bölüm.

2.4.3 PROPERTIUS, *ELEGIAE*, III.10. ŞİİRİ İLE STATIUS, *SILVAE*, II.7. ŞİİRİ KİYASLAMASI

Propertius'un ve Statius'un örnek doğum günü şiirleri incelendiğinde her ikisi de doğum günü şiiri olmasına rağmen ilk göze çarpan şey, çok az ortak noktalarının olduğudur.

Her iki şiirde de şairler ilk dizelerde kendilerini esinleyen tanrıları sayıp dökerler. Propertius esin perisi olarak *Camenaları* sunarken; Statius, *Mercurius*, *Bacchus*, *Apollo* ve *Musalari* şiirine dahil etmiştir. Ancak Statius bu tanrıların adları yerine epithetonlarını kullanmıştır.

Natalis sözcüğü yerine, doğum gününü vurgulamak adına, aynı anlamı verecek başka sıfatların kullanıldığına daha önce değinmiştik. Propertius'un dizelerinde doğum günü ifadesini karşılayan sözcük *natalis* iken, Statius bu bağlamda *natalis* yerine *proprius* sözcüğünü kullanmayı tercih etmiştir. Ardından Propertius günün güzel geçmesi için dileklerde bulunurken çıkar karşımıza ancak Statius yazım geleneği gereği gün için nasıl hazırlanması gerektiğini detaylandırarak ifade eder. Dize sıraları farklı olsa da her iki şiirde de doğum gününe büyük bir özenle hazırlanması gerektiği anlaşılmaktadır. Öncelikle saçların taranıp taçla süslenmesi ve beyaz bir elbise giyilmesi, doğum günü kutlamasına hazırlanmanın vazgeçilmez unsurlarıdır. Propertius beyaz elbise yerine, göz kamaştırıcı bir elbise görmek istediğini ifade etmiştir. Doğum günü kutlamalarına dini bir nitelik katan, çelenklerle süslenen sunaklar her iki şiirde de geçmektedir. Sunakların yanı sıra, Statius'un şiirinde yer almayan, *Genius* onuruna tütsü yakma unsuruna Propertius'un dizelerinde rastlamaktayız. Daha önce doğum günü kutlamalarında tanrı onuruna çoğunlukla kurban sunulmadığını, nadiren de olsa eğer sunulacaksa da bunun doğum günü olan kişi tarafından yapılmaması gerektiği değinilmiştir. Bu bağlamda Propertius'un

şiiirinde kurban sunumuna rastlamıyoruz ancak Statius'un şiiirinde, belki de ölmüş birinin onuruna yazılmış bir doğum günü şiiiri olması ve doğum gününün anma töreni havasında kutlanıyor olmasının da etkisiyle, yüz kurban hazır edilmesi isteniyor olabilir.

Şölen hazırlıkları her iki şiiirde de tüm ihtişamıyla betimlenmiştir. Propertius'un dizelerinde doğum günü ve aşk motifleri iç içe işlendiğinden şaraplar içilip borazan sesi eşliğinde danslardan bahsedilirken, Statius şiiirinde yine ölmüş biri onuruna düzenlendiği için tam tersi olarak sessizliğe vurgu yapmıştır.

Statius dizelerinde Lucanus'un şairliğinin, ülkesinin, Lucanus'un eşi Polla'nın ve evliliklerinin övgüsüne yer vermenin yanı sıra Lucanus'u, önce amcası Genç Seneca ile, ardından büyük bir şair olduğunu vurgulamak için onu önce Homeros ve Vergilius ile, son olarak da Yunan şairleri ve önceki Roma şairleriyle kıyaslar. Rhetor Menander'in *Genethliacon* türünde mutlaka olması gerektiğini işaret ettiği övgü ve kıyaslama unsurlarına Statius dizelerinde abartılı bir şekilde yer vermiştir.

Propertius'un şiiiri bu noktadan sonra tamamen doğum günü şiiiri özelliklerinden uzaklaşarak aşıkların erotik ilişkilerinin ayrıntılarının verildiği dizelerle doğum günü şiiiri olarak başlayan şiiir aşk *elegeiası* olarak tamamlanmıştır. Statius ise övgü ve kıyaslamaların ardından, ölmüş biri onuruna yazıldığı için şiiirde ağıt bölümüne Lucanus'un yasına geçilir.

Böylece her iki şiiir de doğum günü temasıyla başlamış, Propertius'un doğum günü şiiiri, *aşk elegeiası* olarak, Statius'un şiiiri ise ağıtlar eşliğinde son bulmuştur. Bu sebeple her ikisinin de bu özelliğinin vurgulanması uygun görülmüştür.

SONUÇ

Bu çalışmada, Eski Yunan ve Roma edebiyatında doğum gününe ilişkin dizeler ya da ifadelerin hemen hemen her edebi tür içerisinde yer aldığı ortaya konmuştur. Bu da toplumun doğum gününe ne denli önem verdiği göstergesidir.

İncelenen dizelerden doğum gününün sadece hatırlanmakla kalmayıp, o gün için özel hazırlıklar yapıldığı anlaşılmaktadır. Çalışmada, düzenlenen şöenlerde *Daimon* ile *Genius*'un anılması ve onurlandırılmasının, doğum günü kutlamalarına dinsel bir nitelik kattığı belirlenmiştir.

İnsanların doğumuna sebep olan, Eski Yunan'da *Daimon*, Roma'da *Genius*'un soyun sürdürülmesini sağladığı inancının, doğum günlerinin her yıl kutlanması geleneğini doğurduğu dizelerden anlaşılmaktadır.

Ayrıca Eski Yunan'da özellikle erken dönemde doğum anının kutlanmasının, doğum gününün yıllık kutlamasından daha önemli bulunduğu, Roma'da ise doğum günlerinin her yıl düzenli olarak kutlanmasının önemsendiği tespit edilmiştir.

Sonuç olarak, Eski Yunan ve Roma toplumlarında, doğum gününe ilişkin incelenen dizelerden anlaşıldığı üzere, doğum günü temasının gerek dini boyutu, gerek insanlar arası ilişkileri güçlendirmesi gerekse *tragedya*, *komedya*, *elegeia*, *epigramma* ve *satura* türlerinin içinde kendine yer edinmesi her iki toplumun da doğum günü olgusuna ne denli önem verdiklerinin en önemli kanıtıdır.

ÖZET

Bu çalışmada, Eski Yunan ve Roma toplumlarında doğum günü algısı ve doğum tanrısı üzerine bilgi verilmiş, her iki toplumun edebiyatında, doğum günü hediyesi olarak verilen doğum günü şiirlerinden dizeler filolojik olarak incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Ayrıca tümüyle doğum günü şiiri olması sebebiyle Roma edebiyatından, Propertius'un III.10. şiiri hayatta olan kişinin, Statius'un II.7. şiiri ölmüş kişinin doğum günü şiirlerine örnek olması sebebiyle incelenmiş ve yorumlanmıştır.

Bunun neticesinde doğum günü olgusu ve şiirlerinin toplum yaşamında dini olduğu kadar kültürel ve sosyal açıdan da önemli bir yer edindiği sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

This work is based on the birthday mentalities observed by the Ancient Greek and Roman societies. Various lines selected from the birthday poems which were mainly presented as birthday gifts are philologically examined and discussed in the general context of Ancient Greek and Roman Literature.

For the reason that they are the complete examples of Roman birthday poetry, Propertius III.10 to someone alive and Statius II.7 to someone deceased are equally perused.

Finally, it is concluded that both birthday mentality and its reflections on poetry played a very significant role in the social and cultural life as well as religious.

KAYNAKÇA

Aiskhülos, *Eski Yunan Tragedyaları, Oresteia*, (çev.) Onay, Y., Mitos Boyut Tiyatro Yayınları, 2010

Albrecht, M., *A History of Roman Literature from Livius Andronicus to Boethius*. Leiden, Netherlands: E.J. Brill, 1997

Argetsinger, K., “Birthday Rituals: Friends and Patrons in Roman Poetry and Cult”, *Classical Antiquity*, Vol.11/No.2/October, ss.175-193, 1992

Aşkit, Ç., et al., *In Memoriam Filiz Öktem*, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi, Eskiçağ Dilleri ve Kültürleri Bölümü, Latin Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı Yayınları No:415, 2014.

Barrow, R.H., *Romalılar*, (çev.) Gürol, E. İz Yayıncılık, 2006

Bonnefoy Y., *Antik Dünya ve Geleneksel Toplumlarda Dinler ve Mitolojiler Sözlüğü*, I. Cilt, Dost Kitabevi Yayınları, 2000

Bowerman, H.C., “The Birthday as A Commonplace of Roman Elegy”, *The Classical Journal*, Vol.12/No.5, ss. 310-318, 1917

Braund, S. M., *Understanding Latin Literature*, New York: Routhledge, 2017

Carns, F. (1971). *Propertius, 3.10 and Roman Birthdays*, *Hermes* 99, University of Edinburg, I. Antibarbarus, 459.

Catullus, Tibullus. *Catullus. Tibullus. Pervigilium Veneris*. Translated by F. W. Cornish, J. P. Postgate, J. W. Mackail. Revised by G. P. Goold. Loeb Classical Library 6. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1913.

Cicero, *Letters to Quintus and Brutus. Letter Fragments. Letter to Octavian. Invectives. Handbook of Electioneering*. Edited and translated by D. R. Shackleton Bailey. Loeb Classical Library 462. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2002.

Cicero. *Philippics 7-14*. Edited and translated by D. R. Shackleton Bailey. Revised by John T. Ramsey, Gesine Manuwald. Loeb Classical Library 507. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2010.

Dübner, F., *Epigrammatum Anthologia Palatina, Graeca et Latine, Boissonand II et Jacobs II divis manibus sacrum*, Vol 1, 1864

Erhat, A., *Mitoloji Sözlüğü*, İstanbul, Remzi Kitabevi, 2007.

Erim, M., *Latin Edebiyatı*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1987

Estin, C., Laporte H., *Yunan ve Roma Mitolojisi*, (çev.) Eran, M. Tübitak Yayınları, 2013

Euripides, *Trojan Women. Iphigenia among the Taurians. Ion*. Edited and translated by David Kovacs. Loeb Classical Library 10. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1999.

Fragments of Old Comedy, Volume III: Philonicus to Xenophon. Adespota. Edited and translated by Ian C. Storey. Loeb Classical Library 515. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2011.

Fragments of Old Comedy, Volume III: Philonicus to Xenophon. Adespota. Edited and translated by Ian C. Storey. Loeb Classical Library 515. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2011.

Friedell, E., *Antik Yunan'ın Kùltür Tarihi, Hıristiyanlık Öncesi Yaşam ve Efsane*, (çev.) Aça, N., Dost Kitabevi Yayınları, 2011

Gaj, B. M., “Genethliakon”, *A Religious and Humanistic Poem- Song in Commemoration of Life or Rhetorical Approbation of Poetry, Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education*, 2.1, p.45-60, 2014

Grimal, P., *Mitoloji Sözlüğü Yunan ve Roma*, (çev.) Tamgüç, S., Sosyal Yayınlar, 1997

Hallet, J.P., “Martial’s Sulpicia and Propertius’ Cynthia”, *The Classical World*, Vol.86/ No.2/November- December, ss. 99-123, 1992

Harrison, S., *A Companion to Latin Literature*, Blackwell Publishing, UK, 1988

Hesiod, *Theogony. Works and Days. Testimonia*. Edited and translated by Glenn W. Most. Loeb Classical Library 57. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2007.

Hesiodos, *İşler ve Günler- Tanrıların Doğuşu*, (çev.) Akderin, F. Say Yayınları, 2015

Homeric Hymns. Homeric Apocrypha, Lives of Homer. Edited and translated by Martin L. West. Loeb Classical Library 496. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2003.

Horace, *Odes and Epodes*. Edited and translated by Niall Rudd. Loeb Classical Library 33. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2004.

Horace, *Satires. Epistles. The Art of Poetry*. Translated by H. Rushton Fairclough. Loeb Classical Library 194. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1926.

Horatius, *İambus'lar, Lirik Şiirler, Satıra'lar, Mektuplar*, (çev.) Uzel, T., Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994

Hornblower, S., Spawforth, A., *The Oxford Classical Dictionary*, Oxford University Press, 2012

Juvenal, P, *Juvenal and Persius*. Edited and translated by Susanna Morton Braund. Loeb Classical Library 91. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2004.

- Latacz, J., *Antik Yunan Tragedyaları, Tüm Oyunlar, Tarihçe-İnceleme-Yorum*, (çev.)
Onay, Y., Mitos Boyut Yayınları, 2006
- Lucian, *The Downward Journey or The Tyrant. Zeus Catechized. Zeus Rants. The Dream or The Cock. Prometheus. Icaromenippus or The Sky-man. Timon or The Misanthrope. Charon or The Inspectors. Philosophies for Sale*. Translated by A. M. Harmon. Loeb Classical Library 54. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1915.
- Martial, *Epigrams, Volume I: Spectacles, Books 1-5*. Edited and translated by D. R. Shackleton Bailey. Loeb Classical Library 94. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1993.
- Maximus, V., *Memorable Doings and Sayings, Volume I: Books 1-5*. Edited and translated by D. R. Shackleton Bailey. Loeb Classical Library 492. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2000.
- Mineur, W. H., *Hymn to Callimachus: Introduction and Commentary*, 1984
- Ovid, *Art of Love. Cosmetics. Remedies for Love. Ibis. Walnut-tree. Sea Fishing. Consolation*. Translated by J. H. Mozley. Revised by G. P. Goold. Loeb Classical Library 232. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1929.
- Ovid, *Fasti*. Translated by James G. Frazer. Revised by G. P. Goold. Loeb Classical Library 253. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1931.

Ovid, *Heroides. Amores*. Translated by Grant Showerman. Revised by G. P. Goold. Loeb Classical Library 41. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1914.

Ovidius, *Dönüşümler*, (çev.) Eyüboğlu, İ.Z., Payel Yayınları, 1994

Persius, J., *Juvenal and Persius*. Edited and translated by Susanna Morton Braund. Loeb Classical Library 91. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2004.

Platon, *Alkibiades I-II*, (çev.) Akderin, F., Say Yayınları, 2010

Platon, *Şölen-Dostluk*, (çev.) Eyüboğlu, S., Erhat, A., Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2008

Plautus, *Buğday Kurdu*, (çev.) Ataç, N., Ankara Üniversitesi Basımevi, 1964.

Plautus, *Urgan*, (çev.) Ataç, N., Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1965.

Plautus, *Amphitryon. The Comedy of Asses. The Pot of Gold. The Two Bacchises. The Captives*. Edited and translated by Wolfgang de Melo. Loeb Classical Library 60. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2011.

Plautus, *The Merchant. The Braggart Soldier. The Ghost. The Persian*. Edited and translated by Wolfgang de Melo. Loeb Classical Library 163. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2011.

Propertius, *Elegies*, Edited and translated by G. P. Goold. Loeb Classical Library 18. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990.

Rhetor, M., *A Commentary*, Oxford, Clarendon Press, 1981

Smith, W., *Dictionary of Greek and Roman Biography and Mythology*. London: Taylor, Walton and Maberly, 1870

Stattius, *Silvae*, Edited and translated by D. R. Shackleton Bailey. Revised by Christopher A. Parrott. Loeb Classical Library 206. Cambridge, MA: Harvard University Press, 2015.

Suetonius, *Lives of the Caesars, Volume II: Claudius. Nero. Galba, Otho, and Vitellius. Vespasian. Titus, Domitian. Lives of Illustrious Men: Grammarians and Rhetoricians. Poets (Terence. Virgil. Horace. Tibullus. Persius. Lucan). Lives of Pliny the Elder and Passienus Crispus*. Translated by J. C. Rolfe. Loeb Classical Library 38. Cambridge, MA: Harvard University Press, 1914.

Tibullus, A., *Sevgi Şiirleri*, (çev.) Dönmez, H.; Özaktürk, M.; Varınlıoğlu, G., Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001

Van Dam H. J., *P. Papinius Statius, Silvae Book II: A Commentary*. Brill, 1984

Euripides, *Hippolytos*, Edited with Introduction and Commentary by W.S. Barret, Translated by Bagg, R., Oxford University Press, 1992.

Weinlich, B. P., "Puella and Poeta in Propertius' Elegy 3.10", Fabrizio Serra Editore, No.67, ss. 21-49, 2011

Genius, Encyclopedia Britannica, 16 Jan.2012. Web.06 Mar. 2018.

Genius, Encyclopedia Mythica, Web. 7 Mar. 2018.

Genius (Mythology), Religion-wiki. Web. 7 Mar. 2018.

Genius, Roman Mythology Index, Mythindex.com. Web. 7 Mar. 2018

Roma Mitolojisi Sözlüğü (E-G), Özhan Öztürk Makaleleri, Web. 5 Mar. 2018.

<https://www.britannica.com/topic/genius-Roman-religion>

<http://www.classics.upenn.edu/myth/php/tools/dictionary.php?method=did®exp=1045&setcard=0&link=0&media=0>

[https://ipfs.io/ipfs/.../wiki/Genius_\(mythology\).html](https://ipfs.io/ipfs/.../wiki/Genius_(mythology).html). (9 oct. 2016. Web. 26 Feb. 2018.)

<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/collection?collection=Perseus:collection:Greco-Roman>